

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**AFGAN UYRUKLULARIN YAŞADIĞI SORUNLAR VE SOSYAL HİZMET
GEREKSİNİMLERİNİN İNCELENMESİ: VAN/EDREMİT ÖRNEĞİ**

Veysel ATEŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Prof. Dr. Erdal YILDIRIM

Tunceli-2023

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**AFGAN UYRUKLULARIN YAŞADIĞI SORUNLAR VE SOSYAL HİZMET
GEREKSİNİMLERİNİN İNCELENMESİ: VAN/EDREMİT ÖRNEĞİ**

Veysel ATEŞ
(20001410)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Prof. Dr. Erdal YILDIRIM

Tunceli-2023

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**AFGAN UYRUKLULARIN YAŞADIĞI SORUNLAR VE SOSYAL HİZMET
GEREKSİNİMLERİNİN İNCELENMESİ:
VAN/EDREMİT ÖRNEĞİ**

Veysel ATEŞ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Bu tez 18/09/2023 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından **oybirliği** ile kabul edilmiştir.

İmza
Prof. Dr. Erdal YILDURIM
(Munzur Üniversitesi)

DANIŞMAN

İmza
Prof. Dr. Murat Cem
DEMİR
(Munzur Üniversitesi)

ÜYE

İmza
Doç. Dr. Handan
KARAKAYA
(Fırat Üniversitesi)

ÜYE

Bu tez, Enstitümüz Sosyoloji Anabilim Dalı'nda hazırlanmıştır.

Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı "Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu"ndaki hükümlere tabidir.

18/09/2023

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

İmza
Veysel ATEŞ

Danışman
Prof. Dr. Erdal Yıldırım

TEŞEKKÜR

Lisans eğitimimden bugüne kadar sosyal hizmet disiplinine dair eğitim-öğretim hayatımı şekillendiren ve bana yol gösteren tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Gerek yüksek lisans eğitimim sırasında gerek çalışma hayatım boyunca desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübeleriyle yol gösterici olan, öğrencisi olmaktan büyük onur duyduğum saygıdeğer hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Erdal YILDIRIM'a yürekten teşekkür ederim.

En değerli hazinem olan, sevgisini benden hiçbir zaman esirgemeyen, dualarını eksik etmeyen canım anneme çok teşekkür ederim.

Hayatımın her alanında olduğu gibi tez yazma sürecimde de bana destek olan, tezimle ilgili her problemimi dinleyip bana motivasyon sağlayan sevgili eşim Suzan ATEŞ'e çok teşekkür ederim. Bu süreçte yanımda olduğun için çok şanslıyım.

Bilgi ve tecrübeleri ile bana yol gösteren, her seferinde çekinmeden arayıp soru sorduğum meslektaşım ve arkadaşım Sosyal Hizmet Uzmanı İbrahim ERAY'a çok teşekkür ederim.

Son olarak tezimin saha çalışması kapsamında benimle görüşmeyi kabul eden, samimiyet ve cesaretle göç hikâyelerini benimle paylaşan ancak bilimsel etik kurallar gerekçesiyle isimlerini sayamayacağım çok kıymetli görüşmeci ve katılımcılarıma teşekkürü borç bilirim.

Veysel ATEŞ
Tunceli-2023

İÇİNDEKİLER

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	I
TEŞEKKÜR.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR LİSTESİ.....	V
ÖZET.....	VI
ABSTRACT.....	VII
1.GİRİŞ.....	1
2.GENEL BİLGİLER.....	5
2.1. Temel Kavramlar.....	5
2.1.1.Göç.....	5
2.1.2. Göç çeşitleri.....	6
2.1.2.1. İç göç.....	6
2.1.2.2. Dış göç.....	6
2.1.2.3. Düzenli göç.....	7
2.1.2.4. Uluslararası göç.....	7
2.1.2.5. İşçi göçü.....	8
2.1.2.6. Beyin göçü.....	8
2.1.2.7. Mübadele göçü.....	8
2.1.3. Sığınmacılık ve mültecilik kavramı.....	9
2.1.4. Ulusal göç mevzuatı	10
2.1.4.1. Mülteci.....	10
2.1.4.2. Şartlı mülteci.....	11
2.1.4.3. Geçici koruma statüsü.....	11
3. GÖÇÜ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	13
3.1. Ekonomik Faktörler.....	13
3.2. Siyasi Faktörler.....	13
3.3. Sosyal Faktörler.....	14
3.4. Doğal Faktörler.....	16
4. MATERYAL VE METOT.....	17
4.1. Araştırmanın Modeli.....	17
4.2. Araştırmanın Soruları.....	17
4.3. Çalışma Grubu.....	17
4.4. Veri Toplama Aracı ve Süreci.....	18
4.5. Verilerin Analizi.....	19
5. BULGULAR VE TARTIŞMA: VAN’ DAKİ AFGAN GÖÇMENLERİN YAŞADIKLARI SORUNLAR.....	20
5.1. Kimlik Sorunu.....	20
5.2. Sağlık Sorunu.....	20
5.3. Eğitim Sorunu.....	21
5.4. Psiko-sosyal Sorunlar.....	22
5.4.1. Göç öncesi karşılaştıkları zorluklar ve göçe karar verme süreçleri.....	22
5.4.2. Göç sırasında karşılaştıkları zorluklar.....	23
5.4.3. Türkiye’ye geldiklerinde ilk izlenimleri ve karşılaştıkları zorluklar.....	26
5.5. Dezavantajlı Ve Risk Altında Olan AfganÇocuklar.....	27
5.6. Adli Ve Güvenlik Sorunu.....	28
5.7. İş Ve İstihdam Sorunu.....	28
5.8.Ekonomik Sorunlar.....	28

6. SOSYAL HİZMET GEREKSİNİMLERİ.....	30
6.1. Sosyal Hizmetle İlişkili Problemler.....	30
6.1.1. Koordinasyon problemleri.....	30
6.1.2. Mevzuat/ yasal boşluk.....	30
6.2 Afgan Göçmenlere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları.....	31
7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	32
8. KAYNAKLAR.....	39
ÖZ GEÇMİŞ	
EKLER	

KISALTMALAR LİSTESİ

ASHB	: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
AKT	: Aktaran
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
GKK	: Geçici Koruma Kanunu
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
IFSW	: International Federation of Social Workers
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
İHH	: İnsani Yardım Vakfı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SUY	: Sosyal Uyum Yardımı
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
SHM	: Sosyal Hizmet Merkezi
ŞEY	: Şartlı Eğitim Yardımı
UK	: Uluslararası Koruma
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
WFP	: Dünya Gıda Programı
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ÖZET

Göç günümüz küresel dünyasında tarihin hiçbir döneminde görülmemiş oranda bir sorun teşkil edecek noktaya gelmiştir. Son çeyrek yüzyılda yaşanan savaşlar bu olguyu en ileri derecede tetikler olmuştur. Göç olgusu kavramsal anlamından çok daha derin ifadeleri içermektedir. Van ili Edremit ilçesinde yaşayan Afgan göçmenler üzerine yapılan bu araştırmada bu etkiler fazlası ile görülmüştür.

Bu araştırma kapsamında 20 Afgan ailesi ile ayrıntılı görüşülmüştür. Bu görüşmeler neticesinde Afgan mültecilerin uzun yıllar süren savaşlar, açlık, yokluk, işkence ve tecavüz gibi ağır dramatik durumlara maruz kaldıkları ve neticesinde göç ettikleri görülmüştür. Bu sade basit anlamıyla bir göç etmenin ötesinde çok daha derin bir anlam taşımaktadır. Çünkü bu zorunlu göçle insanlar sevdiklerinden, ailelerinden uzaklaşmakla kalmayıp göç ettikleri yerde ise açlık yokluk barınma ve psikolojik yıkıntı gibi ağır sorunlarla da karşılaşmaktadırlar. Bunu yanında yaşadıkları eğitim, sağlık ve güvenlik problemleri kendilerini içinden çıkılmaz bir hale getirmektedir. Afgan göçmenlerin yaşadığı bu sorunlar onları çocuk yaşta işçi olmaya normalinden çok az bir ücretle çalışmaya kaçak olarak yaşamaya itmektedir. Bu sorunların yanında kendilerini ifade edememe ve sınır dışı edilme ihtimalleri de onları apayrı bir psikolojik çıkmazın içine sokmaktadır.

Bu araştırma neticesinde elde edilecek veriler, göç eden insanların ikamet ettikleri yerlerde yaşadığı sosyal, ekonomik ve psikolojik etmenleri tespit etmeye çalışmak, sosyal hizmet kuruluşlarının bu bağlamda yürüttüğü çalışmaları ve verdiği destekleri belirlemek ve bu alanda daha sonra yapılacak araştırmalara ışık tutmayı amaçlar.

Anahtar kelimeler: Afgan göçmen, sosyal hizmet uygulamaları, göç, mülteci

ABSTRACT

Examination of the Problems Experienced and Social Service Needs of Afghan Nationals: Van/Edremit Example

Migration has reached the point where it will pose a problem at a rate that has never been seen before in today's global world. The wars in the last quarter century have triggered this phenomenon in the most advanced degree. The phenomenon of migration includes much deeper expressions than its conceptual meaning. In this study on Afghan immigrants living in Van, these effects were more than seen.

Within the scope of this research, 20 Afghan families were interviewed in detail. As a result of these interviews, it was seen that Afghan refugees were exposed to severe dramatic situations such as long years of wars, hunger, poverty, torture and rape, and as a result they migrated. This is more than simply a migration, it has a much deeper meaning. Because with this forced migration, people are not only far away from their loved ones and families, but also face serious problems such as hunger, lack of shelter and psychological ruin in the place where they migrate. In addition to this, the education, health and safety problems they experience make themselves inextricable. These problems experienced by Afghan immigrants push them to be child laborers, to work for less than normal wages and to live illegally. In addition to these problems, the inability to express themselves and the possibility of being deported put them in a different psychological dilemma.

The data to be obtained as a result of this research aims to determine the social, economic and psychological factors that immigrants live in their places of residence, to determine the works and support provided by social service organizations in this context, and to shed light on future research in this area.

Keywords: Afghan immigrant, social work practices, immigration, refugee

1. GİRİŞ

İnsanoğlunun varoluşu ve akabinde birbirileri ile girdikleri mücadeleler, bir takım sosyal sorunlara neden olmuştur. Göç bu sorunların en önemlilerinden olmuştur. Göç bu haliyle kalmamış dönemin şartları itibari ile de küresel bir sorun haline gelmiştir. Ayrıca birçok araştırmacının inceleme konusu olmuştur.18. ve 19. yüzyıllarda dünya köklü bir değişime girmiştir. Bu süreç içinde küresel çapta sanayileşme sürecini tamamlayan uluslar veya uluslararası güçler, diğer dünya bölgelerinden zorlama ya da rızaya dayalı olarak göç almıştır. Göç toplumları şekillendirmesinde ve yeni bir çeşitlilik kazandırması nedeniyle de önemlidir. Aynı zamanda toplumda göçmen ihtiyacını kabul eden ve sağladıkları ekonomik, kültürel katkıları kabul edenler ile onlara karşı çıkanlar da bulunmaktadır (King, 2012). Bu her ne kadar olumlu bir durum olarak görülse bile daha sonra bu durum uluslararası güçlerin ham madde kaynaklarına ihtiyaç duymaları ve neticesinde yaşanan savaşlar dünyanın dört bir tarafını sarmış bu da uluslararası göç hareketliliğine neden olmuştur. 2. Dünya savaşından sonra ise dünya birsoğuk savaş dönemine girmiş ve birçok dünya ülkesinin sınırı değişmiş ve neticesinde milyonlarla ifade edebileceğimiz sayıda insan sığınmacı pozisyonuna düşmüştür.

Yaşanan göçlerden etkilenen ülkelerden biride Türkiye'dir. Tarihi geçmişe bakıldığında Osmanlı İmparatorluğu döneminde yaşanan göçler dikkat çekmektedir. Kırım'ın 1783'te Rusya tarafından işgal edilmesi Osmanlı topraklarındadoğru göç yaşanmasına neden olmuştur. Kırım'da yaşanan göç hareketliliği sonrasında Şeyh Şamil İsyanı ile birlikte Çeçen, Abaza ve Çerkez gibi birçok etnik milletin Osmanlı Devletine göç ettiği görülmüştür. 1878 yılında yaşanan Balkan savaşları sonucunda Sırbistan, Karadağ ve Romanya'nın kaybedilmesiyle burada yaşayan Türk kökenli vatandaşların Anadolu'ya göç ettiği görülmüştür. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte 1926 yılında yapılan nüfus mübadelesi ile Batı Trakya'da yaşayan Müslümanlar Türkiye'ye getirilmiştir (Karpas, 2015). 1988 yılında 52.000 Iraklı, 1992 yılında 25.000 Bosnalı ve 10.000 Kosovalı Türkiye'ye göç etmiştir. Gelen göçmenlere Türkiye "misafir" statüsü vermiştir. Sonrasında ise Körfez Savaşı ile birlikte Iraklı Kürtler göç etmiştir (Döner, 2016). Önce iki defa emperyalist güçlerin işgaline uğrayan daha sonra Taliban ve diğer sağ silahlı grupların zulmüne uğrayan Afgan halkı da son 20 yıl içinde sayıları azımsanmayacak ölçüde Türkiye'ye ve Türkiye üzerinden diğer başka ülkelere göç etmişlerdir. Çoğunlukla göç eden Afganlar göç ettikleri yerlerde sığınmacı pozisyonuna düşmüşlerdir(Doghan, 2018).

Afganistan, bölgedeki konumu itibari ile tarihi boyunca savaş, yıkım, gözyaşının ve acının hep var olduğu, uluslararası güçleri tarafından egemenlik hakları gözetilmeden işgale uğrayan bir alan durumuna düşmüştür. Jeopolitik konumu itibari ile de bölgede siyasi ve askeri ekonomik çatışmalar yaşanmıştır (Sheafor ve Herejsi, 2002). Afgan halkı çeyrek yüzyılda özellikle Taliban'a karşı yürütülen iç savaş nedeni ile göçmen pozisyonuna düşmüştür. Afgan göçünün ülkemiz içindeki durumu, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2020 yılında yayınladığı raporun verilerine göre değerlendirilebilir. Yayımlanan bu rapora göre uluslararası korumaya 31.334 kişi başvurmuş, bu kişiler içerisinde 22.606 başvuruya Afganistan birinci sırada yer almıştır.

Afgan göçmenlerin statü değerlendirilmesi, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre yapılmaktadır. Sözü geçen kanuna göre Avrupa ülkeleri dışından gelen ve ırkı, mensup olduğu dini, ya da siyasi düşünceleri sebebiyle zulme uğrayan veya can güvenliği olmayan kişiler şartlı mülteci statüsüne göre değerlendirilmektedir. Afganların bir diğer statü değerlendirmesi ise ikincil korumadır. Mülteci veya şartlı mülteci olarak değerlendirilmeyen fakat kendi ülkesine gönderildiği takdirde idam ile yargılanacak, eziyete uğrayacak veya ülkesindeki şiddet eylemlerinden dolayı hayati risk taşıyacak olacak olan kişilere ikincil koruma statüsü verilmektedir (Tepe, 2021).

Bu araştırmada Afgan göçmenler için, zorunlu bir sebep ile vatanından ayrılmak zorunda kalmış bir ulusal kimliği olmayan, uluslararası koruma başvurusu olan ve şartlı sığınmacı olan bireyler için Afgan göçmen tanımı kullanılmıştır.

Ülkemizde Afgan göçmenlere tanınan sosyal ve ekonomik haklar ile sunulan hizmetler Uluslararası Koruma Kanununa dayandırılmıştır. Bu araştırmada Afgan göçmenlerin göç ettikleri yerlerde yaşadıkları sorunlar ve sosyal hizmet ihtiyaçları incelenmiştir. Özellikle de Afgan göçmenlerin yaşadığı sosyo-ekonomik sorunların ele alındığı bu çalışmada, Van'da bulunan Afgan göçmenlerin göç sürecinde yaşadığı problemler ile Türkiye'deki kimlik kaydı, sağlık, ekonomik, eğitim, psiko-sosyal, adli, güvenlik, iş, istidam ve temel insani haklara erişimleriyle ilgili sorunlar araştırılmıştır.

Bu çalışmada, temel amaç Türkiye'de yaşayan Afgan göçmenlerin yaşadığı sorunları tespit etmeye çalışmaktır. Afgan göçmenler Türkiye'ye göç ettikleri süre içinde hangi problemlerle karşılaşmışlardır, bu göçmenlerin sosyal, ekonomik ve psikolojik gereksinimlerinin sosyal hizmetlerce yeterli şekilde karşılanıp karşılanmadığı veya düzenli sosyal hizmet ağıları var mı gibi sorulara cevap aranmıştır.

Bu konunun seçilmesinin nedeni bu alanda yapılan çalışmaların az olmasıdır. Genellikle Suriyeli göçmenlere yönelik çalışmaların yapılmış olması sebebi ile literatürde bu alandaki boşluğun doldurulması ve literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır. Türkiye'deki sosyal hizmet uygulamaları, yapılan göçler nedeniyle birkaç yıldır mültecilik alanına yoğunlaşmıştır. Özellikle de birkaç aydır kamuoyunun gündeminde olan Afgan meselesinin toplumda tepki çekmesi, Afgan göçmenlerin Türkiye'ye kaçak olarak gelmeleri, toplum içinde uzak bir yerde konumlanmaları barınma iş ve istihdam sorunu yaşamaları çok daha düşük ücret ile çalışmaları gibi durumlarından dolayı Afgan göçmenler sosyal hizmet uygulamalarına ihtiyaç duymaktadır (Arpacı, 2020).

Afgan göçmenler hem medya hem siyasette hem de sosyal bilimlerin ana konularındandır. Yine de Afganların yaşamış olduğu ve meydana getirdiği problemler daha çözülebilmiş değildir. Sosyal hizmet bu açıdan Afgan göçmenlerin sorunlarını ele almalıdır.

Yapılan literatür taramasında Afganların yaşadığı sorunlara yönelik alan araştırmalarının az olduğu görülmüştür. Bu araştırmaya yakın bazı çalışmalar görülmüş ve bunlar; Öksüz (2021)'ün Trabzon örneklemiyle Afganlara yönelik yapmış olduğu nitel araştırması ve Raof (2017)'un 1 Eylül 2001 sonrası Afganistan'dan Türkiye'ye Göçler ve Bunların Türkiye'ye Etkileri başlıklı çalışmasıdır. Bu çalışma, Afganlara yönelik kimlik sorunu, sağlık sorunu, çocuk işçiliği, düşük ücretlerle çalışma, Taliban tehdidi, göçmen kaçakçıların sömürüleri ve ekonomik sorunlar konusunda Öksüz ve Raof 'un çalışmalarıyla benzerlik göstermektedir.

Araştırma dezavantajlı ve risk altında olan Afgan ailelerin ve çocukların durumlarını ortaya koymuştur. Afgan göçmenlerin, Afganistan'da yaşadığı sorunlar ve göç yolunda yaşadığı sorunların psiko-sosyal açıdan etkileri incelenmiştir. Araştırmanın Afganistan'ın güncel durumunu ortaya koyması açısından ve ileride oluşacak Afgan göçmen göçüne yönelik sosyal hizmet uygulamaları açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Afgan göçmenlerin sorunlarıyla ilgili araştırma, Van ile sınırlandırılmıştır. Van ili, Afgan göçmenlerin ülkeye girişlerinde kullandıkları en önemli giriş kapısı olması ve göç eden Afganların iş istihdam sorunu yaşamaları, alternatif iş olanaklarının kısıtlı olması çoban olarak isimlendirdiğimiz iş olanağının onlar için en uygun iş olanağı olması ve Van ilinin bu potansiyeli barındırması dolayısı ile tercih edilmiştir.

Van'da yaşayan 6 Afgan göçmen ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Afgan göçmenlere kartopu örneklem tekniği kullanılarak ulaşılmıştır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kapsamında elde edilen veriler temalara ayrılmış ve betimleyici analiz yapılmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunda Van’da yaşayan Afgan göçmenlerin, kimlik, barınma, beslenme, sağlık, sosyo-ekonomik, kültürel vb. sorunları; göç sürecinde ve göç sonrasında yaşadığı sorunları tespit edici nitelikte sorular yer almaktadır. Afgan katılımcılar ile yapılan görüşmeler yüz yüze, tercüman eşliğinde ve ses kaydına alınarak yapılmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Temel Kavramlar

Göç alanında farklı yasal konumları ve birçok durumu ifade eden yığınla kavram vardır. Mülteci, şartlı mülteci, göçmen, sığınmacı gibi birçok kavram birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Fakat bu kavramlar manaları itibari ile ciddi farklılıklar içermektedir. Çalışmanın bu kısmında bu tanımlamalar ve farklılıklar ele alınarak aktarılmıştır.

2.1.1.Göç

Göç, insanoğlunun varlığından başlayarak günümüze kadar gelen ve insanoğlunun gelecekteki yaşamında da kendisini gösterecek olan, medeniyetlerin kurulduğu her yerde meydana gelebilecek bir olgudur (Koçak ve Terzi, 2012: 164).

Şen'e göre göç kavramı; bireysel, toplumsal, çevresel, siyasal, manevi, demografik, iktisadi vb. sebep ve neticeler doğurmaktadır. Şen, göç kavramını disiplinler arası bir kavram olarak da tanımlamaktadır (Şen, 2020).

Göç Terimleri Sözlüğünde göç tanımı, milletlerarası sınırların aşılması ya da bir ülke içerisinde yer değiştirme hareketi olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2009).

Şen, göç durumunu genel olarak geçmişten bu yana fertlerin ve toplulukların çeşitli sebeplerden dolayı geldikleri bölgeleri, yani yerleşim yerlerini bırakarak başka bir yerleşim yerine gitmeleri olarak tanımlamıştır (Şen, 2020).

Marshall'a göre göç tanımı; bireylerin, grupların veya kitlelerin simgesel ya da yasal hudutlarının ötesine geçerek, yaşam alanlarına ve medeniyetlere doğru yaptıkları yerleşme amaçlı göç hareketleri olarak tanımlamaktadır (Marshall ve Gordon, 2003).

Tarih boyunca insanoğlu çeşitli problemlere maruz kalmış, bu problemlerle baş etmek için de göç etme yoluna başvurmuştur. Problemlerin ise genellikle siyasi ve sosyo-ekonomik nedenler olduğu görülmektedir. Kişiler genellikle ülkelerinde yaşanan siyasi, politik, savaş, ayrımcılık, ırkçılık gibi olumsuz durumlardan dolayı zorunlu göç gerçekleştirmişlerdir (Altuntaş, 2020).

Bu bilimsel çalışmalarda da yer aldığı gibi göç kavramının birçok tanımı yapılmakta ve bu kavram birçok nedene bağlı olarak değişmekte.

2.1.2. Göç çeşitleri

2.1.2.1. İç göç

Bir ülkenin hudutları içerisinde bulunduğu yerden bir başka yere gerçekleştirilen harekete iç göç denilmektedir (Sağlam, 2006).

Kırsallığın iticiliği ve şehrin çekiciliğine bağlı olarak, ülkeden ülkeye değişiklik gösteren iç göçün çeşitli nedenleri bulunmaktadır (Çelik ve Murat, 2014).

İç göçü yaşayan o ülkenin kendi toplumsal tabanı da olabilir o ülkede konumlanan sığınmacılar da olabilir dolayısı ile iç göç alan veya iç göç veren bölgelerde birçok toplumsal tabanlı etkileşim yaşanmaktadır. Bu etkileşim ile birlikte toplumsal yapıda birçok alanda yapısal sorunlar da ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda şehirlerde yaşanan problemler karşısında çeşitli çözümler üreten mekanizmalar geliştirilmektedir.

2.1.2.2. Dış göç

Dış göç, insanın işe girme veya yerleşme amacı ile başka ülkelerin sınırlarını geçerek o ülkede uzun süre yerleşmeyi amaç edinen hareketlerdir. Diğer bir deyişle birkaç yılı bulan sürekli ya da geçici olarak iş bulma veya o ülkeye temeli yerleşme amacı ile yapılan hareketlerdir. İç göç, dış göçe oranla nüfusta bir rakamsal değişime sebep olurken dış göç ise siyasi ve ekonomik açıdan farklı boyutlara sahip olduğu için meydana geldiği ülkede daha fazla etki oluşturmaktadır. Dış göç ile nüfus hareketliliği o ülke için birçok değişime neden olmaktadır (Öztürk, 2006).

Dış göçler, nispeten daha uzun mesafeli ve ülkelerin büyüklüğüne, ekonomik kalkınmışlık düzeyine, nüfus hareketlerine bağlı olarak çeşitli sebeplerle gerçekleşmektedir (Akıncı, Nergis ve Gedik, 2015). Ülke sınırlarının aşılmasıyla gerçekleşen dış göçler genellikle ekonomik ve sosyal olarak gelişmiş ülkelere yapılmaktadır. Başka bir ülkede uzun süre kalmak, çalışmak ya da yerleşmek amacıyla yapılan dış göçlerde sınırların aşılmasıyla gerçekleşen bir nüfus hareketliliği olduğundan göç veren ülke nüfusunun azalmasına sebep olduğu gibi göç alan ülkenin de nüfusunun artmasına sebep olmaktadır (Güzel, 2021).

2.1.2.3. Düzenli göç

Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)'na göre; yabancı uyruklu vatandaşların, düzenli yollarla Türkiye'ye giriş yapmaları ile Türkiye'deki kalış ve çıkışlarının yasal yollarla olması düzenli göç olarak ifade edilmektedir (T.C. Resmî Gazete, 04 Nisan 2013, sayı: 6458).

Bugünün dünyasında düzenli göç eylemini yönlendiren en önemli unsur servetin eşitsiz bir şekilde dağılımı ve bunun sonucunda en yoksul bölgelerde ortaya çıkan en derin yoksulluk olurken diğer bir unsur ise işsizliktir. Bundan ötürü bir taraftan ihtiyaç duyulan göçmen arzı, diğer taraftan gelişmiş bölgelerdeki nüfus azalmasından kaynaklanan işgücü açığının ortaya çıkması, göçmenlerin ucuz işgücü olarak görülüp sömürülmesine dayalı ekonomik unsurlu göçmen talebidir (Canpolat, 2015).

Uluslararası Göç Örgütüne göre kişilerin bağlı bulunduğu ülkesinden yasal yollarla çıkış yapıp, aynı şekilde hedef ülkeye de yasal yollarla giriş yapması ve giriş-çıkışını düzenleyen yasa ve yönetmelikler çerçevesinde hareket ederek yeni bir yerleşim yerine gitmesine düzenli göç denilmektedir (IOM, 2013).

2.1.2.4. Uluslararası göç

Karataş (2020: 16-17)'a göre uluslararası göç; karmaşıklığını ve etkilerini günümüzde küresel anlamda göstermektedir. Bu da tanımlamalarda, kapsamda ve teorilerde çeşitlilik göstermektedir. Uluslararası göçün küresel anlamda etkileri görüldüğü için göç kavramı belli sözleşmeler ve kanunlarla şekillendirilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda uluslararası göç hukukuna değinmek gerekmektedir. Uluslararası göç mevzuatı, ülkeler arasındaki meşru düzenlemelerde göçe ilişkin antlaşmalar, dokümanlar ve düzenlemelerdir.

Koçak ve Terzi (2012:172)'ye göre uluslararası göç; ülkenin vatandaşı olan kişilerin, bir başka ülkeye yaptığı gönüllü veya zorunlu göçlerdir. Bu bağlamda devletlerin, vatandaşlara yönelik bazı olay ve durumlarından ötürü zorlamayla yaptırdığı yerinden edilmeye zorunlu göç denilmektedir. Dış göçün bazı kolları bulunmaktadır. Bunlar ise beyin göçü, işçi göçleri ve zorunlu göçler olarak sıralanabilir.

Uluslararası göç ile ilgili bazı sınıflandırmalar yapılmış ve uluslararası göçün iki ana unsura dayanarak gerçekleştiği görülmüştür. Bunları gönüllü ve zorunlu göçler olarak ikiye ayırabiliriz. Zorunlu göçmen, bir ülkenin vatandaşıyken, çeşitli sebeplerden ötürü diğer ülkenin sığınmacısı veya mültecisi olan ya da zoraki olarak yerinden edilen ülke vatandaşlarının olması nedeniyle sınırlar ötesine geçen kişilerdir. Bunların dışında özellikle iş ve gelir amacı taşıyarak sınır ötesine gidenlere ise gönüllü göçmenler denilebilir (Wimalaratana, 2017'den akt, Karataş, 2020).

2.1.2.5. İşçi göçü

İşçi göçü, sosyo ekonomik düzeyi az gelişmiş ya da gelişmemiş olan ülkelere iş ve istihdam sorunu yaşayan insanların sosyo ekonomik düzeyi daha gelişmiş olan ülkelere

maddi amaçlarla göç etmesini anlatmaktadır. İşçi göçünün en temel nedeni sosyo ekonomik yetersizliğe bağlı olan iş ve istihdamdır. Uluslararası Çalışma Örgütü (*International Labour Organizations - ILO*)’nün verilerine göre 2018 yılı itibariyle dünyada göçmen işçi sayısı 164 milyon civarındadır. İşçi göçünü beyin göçünden ayıran en net fark ise beyin göçü kalifiyeli ve eğitilmiş elemanlar tarafından yapılırken işçi göçü ise daha ziyade mavi yakalılarca yapılmaktadır(Çavuşoğlu, 2006).

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ülkelerin yeniden inşası ve kalkınmasını amaçlayan gelişmiş Avrupa ülkeleri diğer ülkelerle işçi ithaline yönelik anlaşmalar yapmak zorunda kalmıştır. Almanya, Avusturya, Hollanda, Belçika, Fransa gibi birçok ülke yeteri kadar işgücü kapasitesine sahip olmaması Balkan ülkeleri başta olmak üzere Yunanistan, Yugoslavya ve Türkiye gibi birçok ülkeden gerekli olan işgücü ihtiyacını karşılamıştır (Çavuşoğlu, 2006).

2.1.2.6. Beyin göçü

Beyin göçü az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru eğitilmiş insan kaybını ifade eder. Bu durum, yetenekli kişilerin kabul edildiği gelişmiş ülkeler için beyin kazanımı olarak ifade edilir. Beyin göçü ve beyin kazanımı tek yönlü bir göç akımıdır. Beyin dolaşımı ise iyi eğitilmiş insanların gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler arasında yaptıkları çift yönlü göç akımını tanımlar. Bilimsel ve teknolojik alt yapının ve imkânların yetersiz olması, ekonomik güvensizlik, politik istikrarsızlık ve çatışmalar, göç gönderen ülkelerde uygulanan politikalar beyin göçünün nedenleri arasında gösterilir. Yetenekli şahısların ülke dışına çıkarmaları gelişmiş ülkelerin bilim ve teknoloji endüstrileri için gerek duyulan insan kaynağını oluştururken göç veren ülke toplumu ve ekonomisi için çok önemli bir kayıp olarak görülmelidir. Bu durum, sadece yetenekli insan kaybı değil, aynı zamanda eğitim yatırımlarının ve vergi gelirlerinin kaybı anlamına da gelir (Pierre, 2019).

2.1.2.7. Mübadele göçü

Mübadele takas demektir. Göçler dünyanın sosyolojik yapısını ve etnik köken yapısını değiştirmenin yanında nüfus siyasetlerine de yön verir(Çetin, 2010).

Yücel Bozdağlı’nın Zürher’den aktardığına göre savaş nedeniyle yapılan bu göçün özelliği, tarihte ilk defa uluslararası hukuk tarafından meşrulaşmıştır. Bu insanlar etnik köken ve dillerine göre herhangi bir ayrıma uğramamış tamamen mensup oldukları dine göre mübadeleye tabi tutulmuşlardır. Bu durum, çoğu gönülsüz ve zorunlu olarak göçe tabi tutulan yeni bir göçmen tipinin oluşmasına yol açmıştır(Bozdağlıoğlu, 2014).

Enver Sinan Malkoç, iki farklı devletlerin aralarında anlaşarak kendi içlerindeki azınlık toplulukları karşılıklı değiştirmelerini(Nüfus mübadelesi) zorunlu göçten farklı bir göç türü olarak ifade etmiştir. Gönüllü ve zorunlu göçe üçüncü bir göç türünü ilave etmek gerektiğini söyleyerek zorunlu göçün bir alt kategorisi olarak “zorla göç” ifadesinin kullanılmasını daha isabetli bulmuştur. “Zorla göç” söz konusu olduğunda insanlar kendileri için göç olgusunu bir zorunluluk olarak görmemekte ve göç kararını kendileri vermemektedirler. Zorunlu göçte mevcut yaşam bölgesinin bozularak artık yaşanmaz hale gelmesinden dolayı iradi göç söz konusuyken “zorla göç” de yaşamsal şartlar iyi ya da kötü olsun insanlar göç etmek için bizzat kendileri değil onlar adına siyasi otoriteler karar vermektedirler. Maruz kaldıkları göç onları memnun etse de etmese de kendi iradelerinden bağımsız olarak göçe katılırlar (Malkoç, 2018).

2.1.3. Sığınmacılık ve mültecilik kavramı

Öncelikle Sığınmacı ve mülteci durumunun anlaşılması için kavramsal olarak açıklık getirilmesi gerekmektedir. Göçmenlerin gittiği ülkeye sığınması ve mülteci statüsü alana kadarki bekleme durumuna sığınmacılık denilmektedir. Mülteci ise bulunduğu ülkesinde çeşitli hakları ihlal edilen veya can güvenliği tehlikede olan sığınma talep ettiği ülkenin bu talebi hukuken kabul gördüğü bireyleri kapsamaktadır (Aslan, 2018).

10898 sayılı Mültecilerin Hukuki Durumuna dair Sözleşmenin 1. Maddesinde mülteci durumundan aşağıdaki şekilde bahsedilmektedir: 1951 yılından önce ortaya çıkan olaylar sonucunda ve dili, ırkı, kültürü, mensup olduğu grup ya da siyasi düşüncesi nedeniyle kavuşturmaya uğrayacağından bu durumla karşılaşmamak için menşei olduğu memleketi terk ederek başka bir memlekete sığınan ve ölüm korkusundan kendi ülkesine dönmek istemeyen kişileri temsil etmektedir.

Yukarıda belirtilen sözleşmeye ait tanım günümüzdeki mülteci tanımının temellini oluşturulmuştur. Bu tanım mültecilerin statülerine ilişkin sözleşmede 1967 protokolü ile bazı değişikliklere uğramıştır. Bu protokolün 1. Maddesi “Bu maddenin 3. fıkrasının uygulanması hali dışında, "mülteci" terimi, Sözleşme'nin 1. maddesinin A 2 kısmında mevcut "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ..." ve "Söz konusu olaylar sonucunda" ifadeleri metinden çıkarılmış addedilerek, sözleşmenin 1. maddesinde yer alan tanıma giren her şahıs anlamına gelecektir” özetleyecek olursak 1967 yılında yürürlüğe konulan protokol ile siyasi çekinceler korunmak şartıyla, Cenevre Sözleşmesi'ndeki coğrafi bölge ve zaman kısıtlanması çıkartılmıştır. Bu yasal tanımlara göre sığınmacı ve mülteci olmanın ilgili devlet otoriteleri tarafından kabul görülen bazı

koşulları vardır. Ayrıca göç edilen ülkede sığınmacı ve mülteci statüsünün alınabilmesi için ilgili uluslararası sözleşmelere bağlı olunması gerekmektedir. Türkiye’de mülteci statüsünün alınabilmesi, yukarıdaki sözleşme maddesinde geçen şartların sağlanması ve ek olarak Avrupa’dan gelen göçmenlerin olması koşuluna bağlanmıştır. Bu durumda sığınmacı ve mülteci statüsü verilmesi konusunda zorluklar yaşandığı görülmektedir (Tepe,2021).

Türkiye’de bulunan sığınmacı ve mülteciler, göç yolundaki zorlu hava koşulları, kaçakçıların kötü muamelesi, mallarına el konulması ve her türlü şiddete ve tecavüz gibi durumlara maruz kalmış olabilirler. Sığınmacı ve mülteciler, sığınma prosedürleri neticelendirilene kadar uygun görülen illerde ikamet etmek ve belirli günlerde ilgili makama imzaya giderek o ilde yaşadığını bildirmek zorundadırlar(Kavlak, 2011).

Avrupa vatandaşı olmayan ve sığınma talebinde bulunan kişiler sürekli olarak Türkiye’de kalmayacak olup geçici süreliğine sığınabilirler. Türkiye, uluslararası koruma statüsüne ihtiyacı olan sığınmacılara ise yalnızca üçüncü ülkeye başvuruda bulunma hakkını vermektedir. Avrupa’dan gelmeyen sığınmacılar yerel idareye başvurarak oturma izni talebinde bulunabilmektedir. Kaydı işleme alınarak sığınma talebinde bulunmuş kişilerin kimlik kartı verilmekte ve geçici olarak oturma izni sağlanmaktadır (Poyraz, 2012).

Avrupa Birliği’nin sadece ihtiyaç duyduğu niteliklere sahip sığınmacıları kabul etmesi ve seçiciliği ön planda tutması gibi nedenler Türkiye’yi giderek hedef göç ülkesi haline getirmiştir (Kartal ve Başçı, 2014).

2.1.4. Ulusal göç mevzuatı

2.1.4.1 Mülteci

Türkiye, coğrafi konumu itibariyle göç güzergâhının hedefinde yer almaktadır. Bu yaklaşımla Türkiye devleti güvenlikçi bir göç politikası izlemek durumunda kalmaktadır. Bu güvenlikçi tutumunu kontrol altına alabilmesi için mülteci kabulünü coğrafi çekince koyarak sadece Avrupa’dan gelenlerle sınırlı tutmuştur (Çoştan, 2020). Günümüze en benzer göç mevzuatları 1990’lı yıllarda AB üyelik görüşmeleri ve Cenevre Sözleşmesine Türkiye’nin taraf olmasının etkisiyle oluşmaya başlanmıştır (Bozbeyoğlu, 2015).

2.1.4.2 Şartlı mülteci

Avrupa dışında vuku bulan olaylar nedeniyle etnik kökeni, mensubu bulunduğu dini, grubu, siyasi görüşü vb. sebeplerden dolayı eziyete veya işkenceye maruz bırakılan kişiler bulunmaktadır. Haklı gerekçelerle korktuğu için mensup olduğu ülkede bulunamayan, ülkesinde can güvenliği tehlikede olan ya da korku nedeniyle ülkesinin korumasından yararlanmak istemeyen yabancıya ve vatansız kişilere statü belirlendikten sonra şartlı mülteci statüsü verilmektedir. Şartlı Mültecinin bu tanımı YUKK kanunun 3. kısım ve 1. Bölümünde yer almaktadır. Kişiler başka bir ülkeye yerleşene kadar Türkiye’de yaşamalarına müsaade edilmekte ve mülteci ve şartlı mülteci arasındaki fark coğrafi ölçüt, yani olayın meydana geldiği yerdir (Çelikel ve Gelgel, 2014).

Avrupa dışında vuku bulan olaylar nedeniyle; etnik kökeni, mensup bulunduğu dini, grubu veya siyasi görüşünden dolayı eziyete ve işkenceye maruz bırakılacağından haklı gerekçelerle korktuğu için mensup olduğu ülkede bulunamayan, ülkesinde can güvenliği tehlikede olan ya da korku nedeniyle ülkesinin korumasından yararlanmak istemeyen yabancıya ve vatansız kişilere statü belirlendikten sonra şartlı mülteci statüsü verilmektedir. Başka bir devletin himayesine girene kadar Türkiye’de kalmalarına müsaade edilmektedir (Ergüven ve Öz Turanlı, 2013).

2.1.4.3 Geçici koruma statüsü

2011 yılında Suriye’de ortaya çıkan iç savaşın ardından birçok kişi göç etmek zorunda kalmıştır. Haliyle Suriye’ ye sınırı olan Türkiye’de göç hareketlerinin hedefi haline gelmiştir. Bu sebeple Suriye’de ortaya çıkan göç krizini kendi ülkemizde yönetmek ve küresel göçlerle uluslararası standartlarda oluşturulmuş bir mevzuat ile bu göç krizine karşı önlem almak amacıyla 11.04.2013 yılında resmi gazetede yayınlanan ve günümüzde halen geçerliliğini koruyan 6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu temel alınmıştır. Böylelikle Türkiye devletine iltica eden bireylerin giriş ve çıkışlarına yönelik usul ve esaslar düzenlenerek, yabancılarla ilgili iş ve işlemlerde Türkiye’ye sığınan ya da sınır kapılarında bulunan yabancıların sığınma başvuruları değerlendirilmiş, ülkesinde çatışma ve savaş olduğu için ülkesine dönemeyen ve kitleler halinde göç etmek durumda kalanlara geçici koruma statüsü verilmiştir. Bu statü, genellikle Suriye’de savaş mağduru olarak ülkemize gelenlere verilmektedir. (Erdoğan, 2015).

Türkiye, 2011 yılında Suriye’ de yaşanan iç savaş yüzünden ülkesinden ayrılarak Türkiye Cumhuriyetine sığınan sığınmacılara kapılarını açarak geçi koruma statüsü vermiş, Suriyelilerin göç için en çok tercih ettiği ülke konumuna gelmiştir. Dış göçler günümüzde

halen devam etmektedir. Türkiye'nin siyasi politikası gereği Suriye ve Irak'tan gelen göçleri daha koordineli yürütmek amacıyla içişleri bakanlığı bünyesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur (Taylan, 2018: 530). Türkiye'de yaşayan Suriye uyruklu bireylere 2013 tarihinde 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Yasası gereği Geçici Koruma statüsü verilmiştir. Türkiye'de bulunan Suriyeli bireylerin statüleri, bilimsel ve akademik kaynaklarda uluslararası zorunlu göç kavramı olarak bilinmektedir (Balcıoğlu, 2002).

3. GÖÇÜ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

İnsanoğlunun var oluşu ile birlikte süregelen göç kavramı ilk çağlardan bu yana süregelen günümüz küresel dünya düzenine kadar birçok sirkülasyona girerek devam etmiştir. İnsanoğlunun hayati varlığını etkileyen tehdit eden bütün olaylar göçün nedeni olmuştur. Göç etmeye karar veren bireylerin yaşadıkları coğrafi alanlar göçün nedeni ve süreci hakkında bizlere bilgi vermekle kalmayıp göçün yönünü ve şeklini tahmin etmemize yardımcı olmaktadır. Yaşanan siyasi problemler, insan hakları ihlalleri, ekonomik ve sosyal nedenler gibi birçok neden bireysel olabileceği gibi kitlesel göçlere de neden olmuştur (Arıcı, 2021).

3.1. Ekonomik Faktörler

Ekonomik nedenlerle oluşan göç, genellikle insanların isteklerine bağlı şekilde yani gönüllülük esasınca geliştiğini söylemek mümkündür. Günümüz dünyasında insanoğlu hayatını devam ettirebilmek için beslenme, barınma, giyim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır. Bu temel ihtiyaçları karşılayamama durumu, insanları başka yerleşim yerlerine göç etmek durumunda bırakmaktadır. Tarih boyunca insanoğlu, daha iyi bir yaşam için hep göç etmiştir. Bu göç hareketinin temel amacı müreffeh bir yaşam idealidir. İş imkânı fazla olur diye kırsal kesimlerden kent merkezlerine göç etmişlerdir. Çünkü kentsel alanlarda sanayinin artması iş gücüne talebi de artırmıştır. İnsanların bu dinamikler nedeniyle doğdukları, büyüdükleri yerleri terk ederek göç ettikleri yakın tarihte görülmüştür. İşçi açığının fazla olduğu bölgeler göç hedef bölgesi olmuştur. Bazen de insanlar temel ihtiyaçlarını karşılayabilirken refah seviyesini arttırmak ve daha rahat bir hayat sahibi olmak için ikamet ettikleri yeri terk etmektedirler (Poloz, 2005).

3.2. Siyasi Faktörler

Son zamanlarda en çok karşılan göç etkeni siyasi nedenlerdir. Bu ise siyasal nedenlerle yapılan göç şeklinde bir kavramı ortaya çıkarmıştır. Bu göçte insanlar göç için isteksizdirler. Savaş, soykırım, sürgün, yaygın şiddet hareketleri, toplumsal baskıda artış, insan hakları ihlalleri nedeniyle, insanlar doğdukları büyüdükleri ve yaşadıkları terk etmek zorunda kalırlar. Uluslararası göç sorunu özellikle 20. yüzyılın sonunda gündeme gelmiştir. Siyasi istikrarsızlık, iç savaşlar, baskıcı rejimler, etnik çatışmalar ve en önemlisi 20. yüzyılda görülen dünya savaşları milyonlarca insanı yurdundan etmiş ve göç etmek zorunda bırakmıştır (Castells, 2008).

Tarihteki ilk büyük kitlesel göç hareketine baktığımız zaman, göçün belli bir zorunluluktan veya siyasi nedenlerden kaynaklandığını görüyoruz. Tarihte bakıldığında

kitlesel göç hareketlerinden ilki 4. yüzyılda Çin'in hâkimiyetinde kaçmak batıdaki yerleşimlere giden Hunların Karadeniz kuzeylerine yerleşmesidir. Cermen kavimleri de kaçmış ve uzun yıllar Avrupa Kıtasını istila etmişlerdir. Bu tarihte Kavimler Göçü olarak bilinir (Rasooly, 2020).

Siyasi nedenlerden kaynaklanan göçler için örnek olarak İran Devrimi'nin olması, Irak Savaşı'nın çıkması, Sovyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması ve Yugoslavya'da benze olayların olması, Afganistan'daki Savaş, Körfez Savaşı'nın çıkması, Arap Baharı adı verilen olayların olması ve en son da Suriye'de iç savaşın çıkmasıdır. Birçok Ortadoğu ülkesinde, din ve inanç özgürlüğü ile mezhep farklılıkları ve ideolojik farklılıklar insanların ülkelerini terk etmesine sebep olmaktadır. İran, Afganistan gibi birçok Ortadoğu ülkesi bu konuda örnek gösterilebilir (Bauman, 1991).

Son zamanlarda bu tipteki göçlerindeki artışın temel etkeni Ortadoğu ülkelerinde görülen iç savaşlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu savaşlar neticesinde, insanlar bulunduğu mekânda göç etmişlerdir. Bilhassa Suriye'deki iç savaş, Afganistan'daki Taliban adındaki örgüt güçlenmiş ve İŞİD adında bir örgüt oluşmuştur. Dünyada terör artmış ve insanlar yaşadıkları yerlerden ve yerinden olan insanları göç etmeye mecbur kılmıştır. Göç ettikleri ilk yer komşu ülkeler olurken, ilerleyen zaman içerisinde Türkiye'yi hem hedef ülke hem de Avrupa Birliği üyesi ülkelere ulaşmak için transit ülke olarak kullanılmaktadırlar.

3.3. Sosyal Faktörler

İnsan doğası gereği toplumsal bir varlık olup ve şüphe yok ki insanların toplum halinde yaşamaları zaruridir. Fakat zaman zaman toplum halinde yaşama durumu beraberinde bazı sorunların da ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Topluluktan farklı bir din ve mezhebe mensup olan, düşünceleri itibariyle farklılık gösteren ve toplumdaki hegomonik görüşe karşı duran bireyler, toplumda zorluklar çekmekte ve sıkıntılardan kurtulmak için yaşadıkları yerlerden göç etmeye mecbur kalmaktadırlar. Başka bir ifadeyle insanların inanç ve ideolojilerinden dolayı toplum tarafından dışlanması, diğerleri tarafından baskılanması ve düşünce özgürlüğünün kısıtlanması gibi nedenler göçü hazırlayan etkenlerdir(Erkal, 2011).

İnsanların yaşadıkları yeri terk edip diğer yerlere göç etmelerinin birçok etkeni vardır. Yaşanılan yerdeki eğitim olanakları, bilimsel gelişmelere bakış, ekonomik imkânlar, çevresel olanaklar gibi etkenler de yukarıda konusu geçen nedenlere ilave olarak gösterilebilir. Örneğin; Göç veren ülkelerin eğitim harcamalarının düşüklüğü, eğitim

açısında imkân vefirsateşitliği sunulmaması, işgücünün iyi planlanmaması, belli bir eğitimden eğitilmiş kişilerin motive edilmesindeki eksiklikler gibi unsurlar, uluslararası göçün olmasında itici faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

William Petersen'in "A General Typology of Migration (Genel Bir Göç Tipolojisi)" çalışmasında göçün nedenlerinin belirleyicisi ekolojik baskılar, fiziksel şiddet ve zorlama, kişinin beklentilerindeki artış veya toplumsal sosyal durum belirleyici olmaktadır (Petersen, 1958).

İnsanların daha iyi eğitim alma isteği, sağlık problemlerinin giderilme isteği, iyi bir işle birlikte kariyer yapma isteği, aynı dili konuşan ortak kültüre sahip eş, dost ve akrabaları ile birlikte yaşama isteği göçün sosyal nedenleridir.

Petersen'in göç sınıflamasından hareketle sosyal nedenlerle gerçekleştirilen göçleri bireylerin iradesiyle gerçekleştiği için kavramsal göç tiplerinden "serbest göç" olarak adlandırabiliriz. Siyasi nedenlerle gerçekleştirilen göçlerde göçün belirleyicisi baskı ve zorlamayken sosyal göçlerde göçün asıl belirleyicisi bireylerin kararlarıdır (Yaman, 2019).

Ekonomik imkânlar bakımından iyi durumda olan bireyler yaşadıkları ülkede eğitim imkânlarının yetersizliği ve kalitesizliği nedeniyle iyi eğitim imkânı sunan gelişmiş ülkelere doğru göç ederler. Gelişmiş ülkelerde eğitim kurumlarının zeki ve başarılı öğrencilerden hiçbir ücret talep etmemesi eğitim süresinde öğrencilere barınma ve maddi imkân sunması vasıflı göç ve beyin göçünün nedenini oluşturmaktadır. Bu ülkelerde teknolojiyle birlikte ortalama teknik bilgi seviyesinin artması beraberinde yüksek vasıflı insan gücü arzını artırmıştır. Dolayısıyla, bu öğrencilere yeteri zaman tanınarak eğitim yatırımlarının yapılmasındaki asıl nedenin okuldan mezun olduktan sonra ülkede bilimsel ve teknolojik üretimde istihdam edilmesi isteğidir (Erkal, 2011).

3.4. Doğal Faktörler

İnsanoğlu her zaman doğayla yakında ilişkilidir. Doğanın bu etkileşimde her zaman olumlu olması mümkün değildir. Öyle zamanlar olmuştur ki, yaşamı tehdit etmiştir. Tarih boyunca doğanın bu olumsuz etkileri birçok göçün sebebi olmuştur. İnsanlar, doğanın felaket olarak karşına çıkarttığı deprem ve sel gibi durumlarda yaşanamayacak hale gelen yerlerden, hayatlarını sürdürebilecekleri yerlere doğru hareket etmişlerdir (Bilbem, 2019).

Türkiye, deprem fay hatları üzeri bir ülke olduğu için birçok depreme şahit olmaktadır. Dolayısıyla, depremin doğal sonucu olarak can güvenlikleri tehlikeye giren insanlar kitlesel olarak ikamet ettikleri yerlerinden ayrılarak başka yerleşim alanlarına doğru göç etmişlerdir. Bu nedenle, Türkiye'de yaşanan bazı göç hareketlerinin temel sebebi

doğal nedenlerden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Marmara depremi Türkiye’de birçok insanın yaşamlarını tehdit etmesi ve gelecek kaygıları sebebiyle göç etmeleri ile sonuçlanan bir durum olarak bu göç nedenine örnek verilebilir (Mutlu, İrdem, Üre, 2015).

Son yıllarda gündemde olan küresel ısınmanın da çevresel sorun olarak önemli bir sorun olduğu söylenebilir. Bu sorun nedeniyle dünyamızın birçok yeri yaşanamayacak hale gelecektir. Bunu bu alandaki uzmanlar belirtmekte olup, yakın gelecekte 50 milyona yakın insanın göç edebileceğini tahmin etmektedirler. Küresel ısınma da bu açıdan doğal nedenlere örnek olarak verilebilir (Arslan, 2001).

4. MATERYAL VE METOT

Araştırmanın gereç ve yöntem bölümünde, araştırmanın modeli, soruları, veri toplama aracı ve süreci ile verilerin analizi bilgileri yer alacaktır.

4.1. Araştırmanın Modeli

Türkiye'ye göç eden Afganların yaşadığı sorunlar ve sosyal hizmet gereksinimlerinin araştırıldığı bu çalışmada kartopu tekniği ile kişilere ulaşılmıştır. Kartopu tekniği, bireyler kendi görüşlerini daha rahat bir şekilde diğer bireylerle paylaşma olanağı bulduğu için ayrıca görüşlerini de öğrenerek olaylara farklı noktalardan bakma fırsatı bulduğu (Karataş, 2015) için tercih edilmiştir. Bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak veriler elde edilmiştir. Araştırmada, araştırmacı tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu, Afgan göçmenlerle yüz yüze görüşülerek ve ses kaydı alınarak uygulanmıştır.

Bu görüşme tekniğinde görüşmeci, genel hatlarıyla bir yol haritasına sahiptir fakat görüşülen kişilerin özelliklerine göre bu genel çerçeve içerisinde sorularda değişikliğe gidilerek (soru üzerinde değişiklik, yeni soru ekleme ya da çıkarma) konunun farklı boyutları ortaya çıkarmaya çalışılır (Coşkun, Altunışık ve Yıldırım, 2017). Yarı yapılandırılmış görüşme türünde önceden tasarlanan bir dizi soruyu içeren bir görüşme formu bulunur. Görüşme esnasında verinin detayına inilmek ya da eksik kalan bir noktanın tamamlanabilmesi için bu sorulara ek-sonda sorular getirilebilir (Karataş, 2017). Bu özellik araştırmanın amacına uygun şekilde etraflıca bilgi elde etmeyi sağlamak içindir (Sevencan ve Çilingiroğlu, 2007).

4.2. Araştırmanın Soruları

Afganların yaşadığı sorunları ve sosyal hizmet gereksinimlerini saptayarak sosyal hizmet açısından uygun çözümler üretmek, bu çalışmaya yön veren soruları oluşturmuştur.

- Afganlar neden başka ülkelere göç etmektedirler?
- Afganlar göç ederken hangi sorunları yaşamışlardır?
- Afganların Türkiye'de karşı karşıya kaldıkları zorluklar nelerdir?
- Afganların sosyal hizmet gereksinimleri yeterli şekilde karşılanabiliyor mu?
- Afganların düzenli ve sistemli bir sosyal hizmet ağı var mı?

Şeklinde sorulara cevaplar aranmıştır.

4.3 Çalışma Grubu

Van ili Edremit ilçesinde yaşayan 20 Afgan göçmen ile görüşülmüştür. Katılımcılar okuryazar olmayan, ilkokul, ortaokul ve üniversite terk olarak sınıflandırılmıştır. Katılımcıların Türkiye’de kalış süreleri 2 ve 6 yıl olarak değişmektedir.

Araştırmaya katılan Afgan göçmenlerin %20’si bekâr, %80’si evlidir ve hepsi Farsça bilmektedir, yalnızca bir katılımcının Peştuca ve Farsça karışık bir şekilde konuştuğu görülmüştür. Yapılan görüşmelerde, katılımcılar düzensiz yollarla Türkiye’ye giriş yaptığını ifade etmişlerdir.

Araştırma kapsamında araştırmaya katılan ve aile üyelerinden gönüllü olanların erkek katılımcılar olduğu, bu sebeple görüşme gerçekleştirilen Afganların tamamının erkek katılımcılardan oluştuğu görülmektedir.

4.4 Veri Toplama Aracı ve Süreci

Çalışma, Mayıs 2023’de başlamış olup Eylül 2023 tarihinde tamamlanmıştır. Afganların yaşadığı sorunları ve sosyal hizmet gereksinimlerini saptayarak sosyal hizmet açısından uygun çözümleri üretmek, bu araştırmaya yön veren soruları oluşturmuştur.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu, literatür araştırması ve alandan alınan bilgilerin derlenmesi ile ortaya çıkmış olup iki bölümden oluşmaktadır. Katılımcı ve görüşmecilerin kişisel bilgileri ve Afganların sorunlarına yönelik açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Birinci bölümde; cinsiyet, yaş, eğitim durumu, mesleği, medeni durumu, ne zaman Türkiye’ye geldiği, hanenin durumu, gibi sosyo-demografik sorular içermektedir. Formun ikinci bölümünde ise göç öncesi, göç yolunda ve geline ülkede yaşadığı sorunlar, sosyal hizmet gereksinimleri, hizmetlere erişimi, gibi açık uçlu sorular bulunmaktadır.

Araştırmanın çerçevesi içerisindeki literatür taranarak soru formları oluşturulmuş ve etik kurulun izni alındıktan sonra uygulanmaya başlanmıştır. Afganların yaşadığı sorunlar ve sosyal hizmet gereksinimlerini, sosyal hizmet perspektifi içerisinde ilgili bakış açılarını anlamak amacıyla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Daha sonrada uluslararası koruma başvuru sahibi, kimliksiz ve şartlı mülteci statüsündeki Afganlar ile yarı yapılandırılmış görüşme formu üzerinden, tercüman eşliğinde mülakat yapılmıştır.

Araştırmada bazı görüşmeciler ile tercüman aracılığı ile görüşüldüğünden dolayı jest ve mimik analiz tam anlamıyla yapılamadığı görülmüştür. Afganlar göçmenler ile yapılan yüz yüze görüşmelerde ise Afganların kullandığı jest, mimikler ve duygu durumlarının, daha iyi anlaşıldığı görülmüştür. Afgan göçmenler ile yapılan görüşmeler ortalama 30 dakika sürdüğü görülmüştür. Tercüman eşliğinde yapılan görüşmelerin daha uzun sürdüğü görülmüştür.

4.5. Verilerin Analizi

Veri analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Nitel araştırmada, araştırmacı yaygın olarak üç tür yöntem kullanır. Bunlar; görüşme, gözlem ve yazılı materyallerin incelenmesidir. Nitel yöntemlerden en sık kullanılanı, görüşmedir.

Görüşme, insanların bakış açılarını, öznel deneyimlerini, duygularını, değerlerini ve algılarını ortaya koymada kullanılan oldukça güçlü bir tekniktir. Görüşme sürecinin, gözlem ve yazılı dokümanlardan elde edilen verilerle desteklenmesi, araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini arttırmaktadır. (Yıldırım ve Şimşek, 2008'den Akt. Karataş, 2015).

Yapılan çalışma ile sosyal sorunların çözüm yerlerinden biri olan sosyal hizmetin durumu, sosyal hizmet çalışmaları ve kanun ile ilgili taramalar, konu ile ilgili (makale, dergi, gazete haberleri, özel ve kamu kuruluşlarının raporları, gazete makaleleri...) kamu ve STK faaliyetleri incelenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan açık uçlu sorular ve derinlemesine görüşmeler için nitel analiz yöntemi kullanılmıştır. Görüşmecilerin ifadeleri betimsel analiz ile incelenmiştir. Benzer konular bir araya toplanarak temalar oluşturulmuş ve bulgular bu temalar altında yorumlanmıştır. Veri analizinde herhangi bir program kullanılmamış olup katılımcı ve görüşmecilerin ifadelerinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

5. BULGULAR VE TARTIŞMA: VAN' DAKİ AFGAN GÖÇMENLERİN YAŞADIĞI SORUNLAR

Bu bölümde Afgan göçmenlerle görüşmeler yapılarak Afganların sosyal hizmet bağlamında yaşadığı kimlik, eğitim, sağlık, barınma, sosyal, ekonomik, dil ve adli konularında yaşadıkları sorunlara cevap aranmıştır.

5.1. Kimlik Sorunu

Afgan göçmenlerin belirli şartlar sağladıktan sonra, alması mümkün olan uluslararası koruma statüsü, belirli şartlar altında iptal edilebilmektedir. Uluslararası koruma altına alınamayan ve kimliksiz olarak yaşayan Afganların durumlarıyla ilgili katılımcı ve görüşmecilere bazı sorular sorulmuştur. Bunlar kimlik prosedürleri, kimliksiz bireylerin hak ve hizmetlere erişimleri, kimlik almama nedenleri, kayıtsız olarak ne gibi zorluklar yaşamakta oldukları şeklindedir. Afgan göçmenler kimlikleri olmadığı için kamu hizmetlerinden yararlanamadıklarını, düşük ücretlerle çalıştıklarını özellikle de sağlık, eğitim, sosyal hizmet gibi hizmetlerden yararlanamadıklarını ve geri gönderilme korkusu taşıdıklarını ifade etmişlerdir. Afgan göçmenlerin yaşadığı sorunların en başında görülen kimlik sorunu ile ilgili birçok görüş ortaya çıkmıştır. Katılımcıların ifadeleri sonucunda Afgan göçmenlerin genel olarak değerlendirmeye tabi olmak istemediklerini, bulunduğu ilin kapalı olması ve kendi ihtiyacını karşılayacak bireylere özellikle yalnız erkeklerle kimlik verilmediğini ifade edilmiştir. Kimliksiz Afganların hizmetlerden yararlanmadıklarını başta eğitim ve sağlık gibi konularda sorunlar yaşadığını görüşmeciler ifade etmiştir.

Bazı katılımcıların ifadeleri ise şöyle;

“Daha kapıdan içeri girmeden kimliğini ver deniliyor ya bir dur adamı anla öldü mü kaldı mı ondan sonra kimlik iste hele kimliksizlerde çok şey yaşıyoruz çünkü oradaki devlet memuru bu konuda bilgisi yok, kimliğin yok muayene edemem diyor ya ölecek mi bu adam ne olacak bakmıyor.” (K6)

“Mesela ben bir tane bir çocuğu birinci sınıfa alamadım hala vicdan azabı çekiyorum. İkametgâh sorunları olduğu için onları kayıt alamıyoruz...” (K7)

5.2. Sağlık Sorunu

UK kimliğine sahip olanların yaşadığı sağlık sorunlar, UK kimliğine sahip olmayan kayıtsız Afgan göçmenlerin yaşadığı sağlık sorunları olarak ayırabiliriz. Uluslararası koruma altında olan Afganların bir yıl boyunca sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak

yararlandıkları, bir yılını dolduran Afgan yetişkinler ise ücretli olarak sağlık hizmetlerinden yararlanabilmektedir.

Engelli ve kronik rahatsızlığı olan Afganların ise Göç İdaresine heyet raporu vermesi şartıyla sağlık hizmetinden faydalanabilmektedir. Görüşmeciler, kayıtsız olan Afganların devlet hastanesinden yararlanmadıklarını, devlet hastanesine başvurmadıklarını, gelir durumuna göre özel hastaneye gittiklerini ya da STK'lar tarafından hastane borcu karşılandıktan sonra sağlık hizmetlerinden yararlandıklarını belirtmişlerdir

Uluslararası koruma kimliğine sahip olan Afganların sadece bir yıl sağlık hizmetinden faydalandığını, sağlık hakkının uzatılması için heyet raporunun gerekli olduğunu, heyet raporunu ibraz edemeyen kişilerin ise mağdur olduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca kimliksiz bireylerin ise hiçbir şekilde sağlık hizmetine erişemediğini bu sebeple özel hastaneler veya eczaneden ilaç alarak hasatlık durumlarını idare ettiklerini doktor reçetesi gereken ilaçları ise alamadıklarını ifade etmişlerdir.

Bu başlık altında Afgan göçmenlerin yaşamış olduğu sağlık sorunları, sağlıktan yararlanma süreleri, hizmet sağlayıcıların bu noktada yaşadığı sorunlarla ilgili katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir.

“Hastaneye gittiğimde kimliksiz olduğum için beni kabul etmiyorlardı, ben de eczaneye gidiyordum ilaç veriyordu, onunla iyileşmeye çalışıyordum, onun dışında hiçbir devlet kurumuna gitmedim.” (K6)

“Sağlık hizmetlerinden faydalanan, bir yıl sonra süresi dolan ve sağlık hizmetlerinden faydalanamayan kişilerin heyet raporu alması gerekiyor fakat engelli yaşlı olan bu insanlar hastanelere tam derdini anlatamadıkları için rapor getiremiyor ve ücret ödüyorlar.” (K10)

5.3. Eğitim Sorunu

Ülkemize iltica eden sığınmacı ve göçmenlerin ülkemizde bulundukları süre zarfında toplumla bütünleşmesi, uyum sağlaması ve kültürel bütünlük içerisinde bir yaşam sürmesi için eğitim önemli bir unsur oluşturmaktadır.

Bu bölümde Afganların eğitime bakış açıları incelenmiştir. Afganların yaşadığı eğitim sorunları; eğitim kurumlarında görev yapan personellerin keyfi uygulamaları, okulların işbirliğine açık olmaması, denklik prosedürlerinin zorluğu, kayıtsız çocuklar, uzun süre okulda ayrı kalınması, çocuk işçiliği gibi nedenlerden dolayı çocukların okula devam etmediği yapılan görüşmelerden anlaşılmıştır.

Afgan göçmen çocukların okullaştırılması ile ilgili genel olarak kamu kurumlarının prosedürleri, çocukların kimliksiz olması, denklik belgelerinin olmaması ve eğitim kurumlarının keyfi uygulamaları sonucunda çocukların okula gitmediğini görüşmeciler tarafından ifade edilmiştir. Bir katılımcının bu husustaki ifadeleri ise şöyle;

“Kimliği olmadığı için çocukların okullaştırılması çok büyük bir sorun maalesef. Van'daki çoğu okul kimliği olmadığı için Afgan çocukları okula kaydetmiyor, çok az çocuk okula gidiyor.” (G4)

“12 yaşındaki kızım ve 16 yaşındaki oğlumu koronadan dolayı okula kaydedemedik şu anda çalışıyor... Sonra da dil bilmediği için ve korktuğu için küçük kızım okula kaydolmak istemedi.” (K4)

5.4. Psiko-Sosyal Sorunlar

Sığınmacıların psiko-sosyal sorunlarından bahsederken, sığınmacıların göç ettiği ülkesindeki durumu, göç yolunda yaşadığı ve bulunduğu ülkedeki yaşam koşullarını birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Tüm bu durumlar sığınmacıların psiko-sosyal yaşamını etkilerken ayrıca sosyal uyum problemi doğurduğu bilinmektedir. Stresli yaşantılar, krizli sosyal değişimler ve kişinin sahip olduğu değerlerin tehdit altında olması çeşitli olumsuz sonuçlara ve ruhsal sorunlara neden olabilmektedir. Özellikle savaş mağduru olan bireylerin geldiği ülkede yaşadıkları, göç yolunda yaşadıkları ve göç ettiği ülkede yaşadıkları sorunların fazlalığı ile birlikte psiko-sosyal sorunları artmaktadır. Bu psiko-sosyal sorunlar göç sonrasında sığınmacıların yaşamaya başladığı toplumda kültür çatışması, sosyal uyum güçlüğü, sağlık sorunları gibi durumlar ile karşılaşabilmektedir. Sığınmacıların göç ettiği ülkenin kültürü ile sığınmacıların kültürü benzer özellikler taşıdığına sığınmacıların daha kolay uyum sağladığı fakat benzerlik olmayan kültürlerde ise toplumsal uyumun zaman aldığı bilinmektedir (Tuzcu ve Bademli, 2014: 61).

Göç eden birey ve ailelerde depresif bozukluğu, anksiyete sorunu ve uyum sorunlarının sıklıkla görülmektedir. (Şahin, 2001: 57-67)

Göç ile birlikte bazı değerlerin kaybedildiği, ait olma duygusunda hasarlarının oluştuğu, gittikçe eski yaşamını, gelenek ve göreneklerini terk ettiği bu durumla birlikte oluşan ruhsal bunalımlarda görülebilmektedir (Cicourel, 1982: 125).

Yaşanan bu sorunlarla birlikte yeni gelinen ülkede bu sorunlara eşlik edecek olan toplum içinde yalnızlaşma duygusu, sosyal hayattaki değişim, kültürel şok gibi durumların göçmen birey ve ailelerinde stresi oluşturan ve ruhsal soruna neden olan etkenlerdir (Balcıoğlu ve Samuk, 2002: 36-40).

5.4.1. Göç öncesi karşılaştıkları zorluklar ve göçe karar verme süreçleri

İnsanlar yaşanan savaşlar, yapılan kötü davranımlar, işkenceler ve zulümler gibi sebeplerden dolayı başka bir ülkeye sığınmak ve göç etmek zorunda kalırlar. Afgan göçmenler göç ettikleri süre zarfında şiddete, işkenceye, kötü yaralanmalara ve hatta tehdide, tecavüze ve insan ticareti gibi kabul edilmesi mümkün olmayan kötü olaylarla yüz yüze gelebilmekte ve bu yaşananlardan ötürü ağır psikolojik yıkıntılara maruz kalabilmektedirler.

Katılımcılar Afganların göç öncesi karşılaştıkları zorlukları ve göçe karar verme süreçlerini şu şekilde ifade etmişlerdir;

“2 yıl boyunca Taliban tarafından tehdit edildik, bu süre içerisinde sürekli evimizi değiştirmek zorunda kaldı, 2 yıl önce de babamı öldürdüler, O yüzden çocuklarım, eşim ve annemle birlikte kaçtık.” (K1)

Yapılan görüşmelerde Afganistan’da yaşayan birçok kişinin zorlu yaşam koşulları içerisinde olduğu, can güvenliklerinin olmadığı ve Taliban’a katılmak istemedikleri için göç etmek durumunda kaldıkları, aile üyelerinin ve akrabalarının Taliban tarafından öldürüldüğü, bekâr kız çocuklarının kaçırıldığı, engelli çocukların ise dilendirildiği, Taliban üyesi olmayanların da öldürüldüğü, tüm bu olaylardan dolayı göç ettiklerini katılımcılar ifade etmişlerdir.

Afganistan’da insanların Taliban’ı arkasına alarak akrabalarının malına ve canına kast ettiklerini, Taliban üyesi olan bir akrabasının babasını, abisini öldürdüğünü K8 şu şekilde ifade etmiştir;

“Akrabam toprak yüzünden babasını ve abisini öldürdü. Akrabam bir süre sonra bize sığındı. ... Kaldığımız eve gece 11’de saldırı oldu, 3 bıçak darbesi aldım.” (K2)

Özel kuvvetlerde askerlik yapan ve Taliban ile savaştığını ve yaralandığını, annesinin de isteği üzerine Türkiye’ye iltica ettiğini K3 şu şekilde ifade etmektedir;

“4 yıl askeri okula gittim, özel kuvvetler de 3 yıl askerlik yaptım, sonra Talabani ile olan savaşta bacağımdan yaralandım, Talabani baskısından ve yaralı olduğumdan dolayı artık asker olamazdım, çalışamazdım. ... Bu yüzden Türkiye’ye geldim.” (K3)

Taliban’ı arkasına alan erkek kardeşinin kendisini silahla vurduğunu, topraklarına el koyduğunu, Taliban’ın oradaki insanları öldürdüğünü, kadınlara ve kız çocukların kötü davrandığını, kendisinin ve ailesinin can güvenliğini sağlamak için göç ettiklerini K4 şu şekilde ifade etmektedir.

“Taliban oradayken bizim karşımızda insanları öldürüyorlardı, kadınları, kız çocuklarını rahatsız ediyorlardı, paramızı alıyorlardı. Kaçakçılara bizi buraya getirmeleri için ev ve arazimizi satarak para verdik. Orada hep savaş var, açlık var bir gün karnımız doymuyordu, beni ve eşimi çocuklarımızın gözü önünde dövdüler sonra karar verdik ve Türkiye’ye geldik.” (K4)

5.4.2 Göç sırasında karşılaştıkları zorluklar

Afganistan’dan göç etmek için genellikle bir göçmen kaçakçısıyla anlaşıldığı görülmektedir. Afganlar göçmen kaçakçıların parasını ödeyebilmek için evlerini, tarlalarını satarak ya da brikmiş paralarını vererek göç edebilmektedir. Afganlar, göçmen kaçakçılarına yüksek miktarlarda paralar ödenmelerine rağmen göç yolunda yaralanmalar, hayvan saldırıları, gasp, ölüm, göçmen kaçakçısının şiddetine maruz kalınması, gibi zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Bu durumları yaşayan katılımcı ve görüşmecilerin ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

“Kaçakçılar bizi Avrupa’ya götüreceklerini söylediler, Avrupa’ya göndermeleri için 22 bin dolar verdim... Van’a geldik, biz sınırdan geçerken 15-20 kişilik gruplar halinde geçiliyordu. Kaçakçılar, beni, eşimi ve bir çocuğumu bir grup yaptılar, annem ve diğer üç çocuğumu da bir gruba koydular... Sınırdan geçtikten sonra yarım saat kadar diğerlerini bekledik ama yakalandılar ve sınır dışı edildiler. O yüzden siz de buradan gidin artık kalmayın dediler. Sonra da biz kendimiz gittik polise teslim olduk. Ondan sonra psikolojik sorunlarımız başladı, çok zor durumdayız.” (K1)

Göç sürecinin 3-4 ay sürdüğünü ve çeşitli tehlikelere tanıklık ettiklerini, göç güzergâhı olarak da Pakistan üzerinden İran’a, İran üzerinden de Türkiye’ye giriş yaptıklarını, bu süreçte İran askerleri tarafından işkence ve kötü muamelelere maruz bırakıldıklarını K5 şu şekilde ifade etmektedir;

“İran sınırına Pakistan üzerinden geldik, ... Çoğunu yürüyerek geldik ama arada sırada arabada da gidiyorduk. Yollarda gelirken çok fazla ölmüş insan gördük... 53 Pakistan’dayken bir ovada arabada ki tüm yolcuların paralarını topladılar, sonra çekip gittiler... Sadece Allah’tan bizi kurtarması için dua ediyordum. İran sınırındayken bizi bir konteynıra koyuyorlardı, lavabo ihtiyacımız olsa da çıkarmıyorduk, üzerimize yapmak zorunda kalıyorduk. Bu işkence yaklaşık 24 saat sürdü... Bizi sınır dışı ettiler, ...ikinci denememizde, Türkiye sınırında yakalandığımızda herkes bir yere kaçışmaya başladı, polisler bize dediler ki isterseniz birkaç gün sonra yeniden gelin ama biz şu anda sizi sınır

dışı etmek zorundayız. O kadar zor durumdaydık ki bütün bu işkenceleri görmeye katlandık ve üç kez denemek zorunda kaldık...” (K2)

Göç yolunda insan kaçakçılarının şiddet uyguladıklarını, göç yolunda geçilen yerlerin yüksek dağları olduğunu, kendilerine eşlik eden bazı arkadaşlarının da dağdan düşerek ya da nehirlerde boğularak öldüklerini K3 şu şekilde ifade etmektedir;

“1000 dolar karşılığında, İran sınırı üzerinden geçerek Kabil’den Türkiye’ye geldim. 12 gün sürdü gelmemiz, yürüyerek geldik, yakalanmadık. İnsan kaçakçılarının muameleleri çok kötüydü, bizleri dövüyorlardı, bir arkadaşım orda dağdan düştü ve öldü.” (K3)

Buraya gelebilmek için evini ve arazisini sattığını, göç yolundayken kaçakçıların şiddetine, hayvan saldırılarına maruz kaldıklarını, açlık ve susuzlukla mücadele ettiklerini, kızının sınırda doğum yapıp bebeğinin kaybettiğini, Van’daki kampta yaşadıklarını K3 şu şekilde ifade etmektedir;

“Kaçakçılara bizi buraya getirmeleri için ev ve arazimizi satarak para verdik. Afganistan’dan Pakistan’a geçmemiz bir gün sürdü. Oradan İran’a gitmek bir haftamızı aldı, İran’da biraz kaldık, kızım hamileydi ama İran’daki hastane kimliksiz olduğu için kabul etmedi... Doğum yaptı ve çocuğu öldü... İkinci kez geldiklerinde Van’daki kampta 2 ay kadar kaldılar, orada da koşullar iyi değilmiş, kurtulmak için kendine zarar veren insanlar varmış, hafta da bir gün ailelerini gösteriyorlarmış, penceresiz odalarda kalmışlar, sonra kendilerini bıraksınlar diye açlık grevi yapmışlar, yemek yememişler. Sonra da Van merkeze götürülüp serbest bırakılmışlar.” (K3)

Göç etmek için yüksek miktarda insan kaçakçılarına ödeme yapmanız gerekiyor. Yeterince parası olmadığı için aşamalı bir şekilde göç ettiğini, ilk önce Pakistan üzerinden İran’a gittiğini daha sonra para biriktirip Türkiye’ye geçtiğini, yol boyunca tehlikelere açık konumda olmasından dolayı, uyumadığını K5 şu şekilde ifade etmektedir.

“Türkiye’ye gelmeden önce Pakistan üzerinden İran’a gittim. Orada 3 yıl kalıp çalıştım, para biriktirdim sonra kaçakçılara 5000 lira verdim ve Türkiye’ye geldim. Yollarda çok zorluydu, hep uykusuz kaldım. Vardığımda Doğu Beyazıt’ta kaldım, birkaç ay Van’da çobanlık yaptım..” (K5)

Türkiye’ye yürüyerek geldiğini, göç sürecinin 60 gün sürdüğünü K6 şu şekilde ifade etmektedir;

“Türkiye’ye gelmek için, İran’a kadar kaçakçılarla geldim, yürüyerek geldim toplamda 60 gün sürdü. 15 gün kadar İran’da kaldım... Kaçakçılara 1000 dolar kadar

para verdim... Kaçakçılar İran'dan sonra yardımcı olmuyorlar o yüzden oradan sonra da 15 gün yürüdüm ve Türkiye'ye kendim geldim... Sonra Van Göç İdaresine gittim, biz başvuruyu almıyoruz dediler, şu anda kimliksizim..." (K6)

Yapılan görüşmelerde Afgan göçmenlerin bireylerin göç yolunda başına gelebilecek bazı tehlikeler bulunduğu, bunların; kaçakçıların kötü muamelesi, göç güzergâhındaki yüksek dağlardan dolayı düşerek hayatını kaybetmeleri, çetelerin taciz ve gasplarına maruz kalmaları, hayvan saldırılarının olması, gruplar halinde gidildiği için göç yolunda ayrı düşülebilmesi, İran askerlerinin işkence ve kötü muamelelerine maruz kalınması gibi birçok tehlike olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

5.4.3. Türkiye'ye geldiklerinde ilk izlenimleri ve karşılaştıkları zorluklar

Afgan göçmenler Türkiye'ye geldiklerinde önce akrabalarıyla iletişime geçtikleri ve onların aracılığıyla ev bulduklarını, bulunduğu ilin göç idaresine başvurdıklarını ama kimlik alamadıklarını, sağlık hizmetinden yararlanamadıklarını, çalıştığı yerlerde düşük ve kaçak olarak çalıştıklarını hakları konusunda bilgi sahibi olmadıklarını, barınma sorunları ve ekonomik sorunlar yaşadıklarını, Türkiye'nin batısına göç edemeyip doğu illerinde kalanların genellikle yerel halkın yapmadığı tarım ve hayvancılığı düşük bir ücret ile yaptıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcı ve görüşmecilerin bazılarının ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

"Bizim en büyük sıkıntımız maddi, şu anda sıfır noktasındayız, Sanayide bir iş buldum ama insanlar ile anlaşılamadığım için uzun süre çalışamadım, Evde oturuyorum öyle hiçbir şeyimiz yok... Afgan arkadaşlarımdan borç alıyorum... Çok zor durumdayız. Genel olarak beslenebilmek için günde 1 ekmek alıp yiyorum bu şekilde geçiniyorum." (K1)

Van üzerinden Türkiye'ye giriş yaptığını, daha önce çalıştığı yerlerde maaşını vermediklerini, dükkânda kaldığını, ayağından ameliyat olmak istediğini K3 şu şekilde ifade etmiştir;

"Türkiye'ye Van'dan giriş yaptık. Türkiye'ye ilk geldiğimde inşaatta çalıştım ama para vermediler, kimliğimde yoktu, sonra şu anda çalıştığım işi buldum bu işte sorun yok. Şu anda tek sağlık sorunum bacağım. Ayağımda platin var, kimliksiz olduğum için hastane beni almadı, ameliyat olmam gerekiyordu, sonra patronum bana yardımcı oldu ve kimlik aldım... Tek talebim ayağımdan ameliyat olabilmek." (K3)

Türkiye'de daha önce tanıdıkları olduğu için barınma noktasında sorun yaşamadığını, çevredekilerin yemek getirdiğini, yardım ettiğini, küçük yaşlardaki

çocuğunun çalıştığını, çocuğunun çalıştığı yerde maaşının verilmediğini, çok çalıştıklarını ve az maaş aldıklarını, besin ihtiyaçlarını asgari düzeyde karşıladıklarını K14 şu şekilde ifade etmiştir;

“Oğlumun arkadaşları daha önce geldikleri için ev bulmamıza yardım ettiler. Sonra eve taşındığımızda mahalledeki kişiler bizlere eşyalar getirdi, yemek getirdi, yardım ettiler. Hiç Türkçe bilmiyorduk... Sadece oğlum çalışıyor, bazen 10 yaşındaki kızım da çalışıyor, oğlumun çalıştığı yerde bazen maaşını vermiyorlardı. Ben belediyeye başvurdum, beyaz eşya getirdiler, gıda kartı verdiler... Kimliğimizi görünce ev vermek istemiyorlar ya da çok yüksek fiyatlar istiyorlar, burada yardım almak için nereye başvuracağımızı ve haklarımızı bilmiyoruz... Sigortalı çalışamıyoruz, patronlar sigorta yapmıyorlar ve Türklere göre daha az maaş alıyor, ama daha çok çalışıyoruz. Bazen insanlar bizi istemedikleri için bizimle uğraşıyorlar...” (K14)

Afgan göçmenlerin İran üzerinden Türkiye’ye geldiklerini, diğer şehirlere Van üzerinden dağılıklarını belirtmişlerdir. Genel olarak Afgan göçmenlerin eş, dost ve akrabaları olan illere giderek oradaki tanıdıklarında kaldığı, ilk aşamada barınma sorununu o şekilde çözen bireyler olduğu aynı zamanda dükkânda kalanların da olmasından dolayı barınma sorunu yaşadıkları ve kimlik için başvuruda bulundukları bilinmektedir. Türkiye’ye yeni gelen ve kimliksiz olan bireylerin sağlık hizmeti almada, beslenme ve ekonomik anlamda sorunlar yaşadıklarını, Afgan göçmenlerin düşük ücret karşılığında çalışma ya da maaşını alamama gibi durumlara maruz kaldıklarını, bu durumu kimliksiz bireylerin daha sık yaşadığını ifade eden Afgan göçmenler, bazı kesimlerden de küçük düşürücü sözlere ve kendileriyle dalga geçilmesine maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir.

5.5. Dezavantajlı ve Risk Altında Olan Afgan Çocuklar

Sığınmacı ve mülteci çocuklar erken dönemde birçok tramvaya maruz kalmaları, geldikleri ülkeden yükleriyle gelmeleri ve çocuk işçi olarak çalışmaları gibi durumlardan dolayı birçok riske açık konumdalar(Aktaş, 2007). Refakatsiz çocukların birçok risklere açık konumda olduğu (Ravenstein,1885), Van’da ikamet eden birçok çocuğun şehrin yoğun bölgelerinde trafik ışıklarında dilencilik yaptıkları, cinsel istismara uğrayan, kayıtsız çocukların zor tespit edildiği, kaçakçıların yönlendirmeleri sonucunda Afgan çocuklar yaşını büyük söyledikleri için birçok risklere maruz kaldıkları Afgan görüşmeciler tarafından ifade edilmiştir.

5.6. Adli ve güvenlik sorunu

Afganların suç oranlarının gözükmediğini, adli olaylarının az olduğu, sınır dışı edilmemek için olaylara girmediklerini, hak kayıplarına uğradıklarında dahi bununla ilgili herhangi bir başvuruda bulunmadıklarını, sınır dışı edilen Afgan göçmenlerde ceza kesildiği(Sağlam, 2006), maddi nedenlerle hırsızlık yapan Afgan göçmenlerin olduğunu görüşme yapılan Afgan göçmenler ifade etmiştir. Yapılan görüşmeler doğrultusunda Afgan göçmenler sınır dışı edilmekten korkmakta ve bireylerin güvenlik sorunları bulunmaktadır. Her ne kadar sosyal medyada Afganlar suç işleme potansiyeli olan kişiler gibi görünse de suç işleme durumlarının az olduğu, genel olarak kendi aralarında kavgalarının olduğu bununda Emniyet Müdürlüğüne yansımadan çözüldüğü, görüşmeciler tarafından ifade edilmiştir.

5.7. İş ve istihdam sorunu

Afgan göçmenlerin kimlikleri olsa dahi sigortalı olarak çalışmasının çalışma izni ile yapıldığını, kimiksiz olanların ise kötü koşullardaki işleri tercih ettiğini İşverenlerin iş konusunda Afganları beğendiğini ve uzun süreli çalıştırabildiklerini(Arııcı. 2021) Çalışma bakanlığının prosedürleri ve çalışma izni harcının yüksek olması gibi durumlardan dolayı Afganların iş bulmakta zorlandığını Afganların genel olarak düşük ücretlerle çalıştığını, tarım hayvancılık, demircilik ve kaynakçılık gibi işler yaptığını Afganların kâğıt toplayıcılığı yaptığını ve tekstilde temizlik işlerinde düşük ücretlerle çalıştıkları yapılan görüşmeler doğrultusunda ifade edilmiştir.

5.8. Ekonomik sorunlar

Afganların yaşadığı ekonomik sorunlar; çalışma izni alamamak, düşük ücretlerde çalışmak, sigortasız işlerde çalışmalarından dolayı ücretleri verilmemesi, hak kayıpları, kayıtsız olmaları nedeniyle sosyal yardımlardan faydalanamamaları, tercüman eksikliğinden dolayı hizmetlere başvuramaması gibi sorunlar yaşamaktadırlar (Mawani, 2014). Kayıtlı olmayan ve sosyal yardımlardan yararlanmayanlarında maddi yoksunluk çektiğini Afgan kadınların ve erkeklerin ekonomik destek için değil de iş için başvurduğunu Afganların ekonomik açıdan maliyet olmaması adına 4 aile aynı hanede yaşayabildiğini Afganların birbirine yardım etme kültürünün olduğunu, ihtiyaç sahibi bir Afgan'ın hiç tanımadığı bir Afgan'ın yanında kalabildiğini Afgan göçmenlerin hizmetlere az başvurduğunu, kurumlarda Farsça bilen tercümanların olmadığını, hizmet sağlayacak kuruma yönlendirilmelerine rağmen gerekli müdahale yapılmadığını yapılan görüşmelerde ifade etmişlerdir. Geçim sıkıntısının yanında cinsel şiddet ve taciz içeren bu gibi

muamelelere maruz kalmaları psikolojik travma yaşama olasılıklarını arttırmaktadır. Böylece normal hayatlarına devam edebilmeleri uzun zaman gerektirmekte ve toplumsal uyum için profesyonel desteğe ihtiyaç duymaktadırlar (Cloeters, G., ve Osseiran, S, 2019).

Afganların yaşadığı sorunlar içerisinde görülen ekonomik sorunlarla ilgili genel olarak şunlar söylenebilir; Afganlar ekonomik sorun yaşasalar dahi bu konuda çok az başvuruda bulunuyorlar ve daha çok iş başvurusu için müracaat ediyorlar (Valtonen, 2008). Afganların hak ve hizmetlere ulaşma konusunda başvurdukları, kurumlarda Farsça bilen tercümanların az olması nedeniyle dil problemi yaşadıkları, ara grupta kalan Afganlara yönelik hizmetlerin olmadığı ve Afganların kendi içerisinde yardımlaşma kültürlerinin gelişmiş olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

6. SOSYAL HİZMET GEREKSİNİMLERİ

Bu başlık altında sosyal hizmet gereksinimlerine netlik getirmesi için yapılan görüşmelerden elde edilen veriler bu başlık altında sunulmuştur. Veriler temalara bölünmüş olup elde edilen veriler üç tema altında kategorilere ayrılmıştır. Bunlar; *Sosyal Hizmetle İlişkili Problemler, Sosyal Hizmet Gereksinimi Sağlanması İçin Ne Yapılıyor? Sosyal Hizmet Gereksinimi Sağlanması İçin Ne Yapılmalıdır?*

6.1 Sosyal Hizmetle İlişkili Problemler

Bu başlık altında sosyal hizmetle ilişkili problemlere netlik getirmesi adına yapılan görüşmelerden elde edilen veriler bu başlık altında verilmiştir. Bulgular temalara bölünmüş olup elde edilen üç tema altında kategorilere ayrılmıştır. Bunlar, *Koordinasyon Problemleri, Mevzuat/ Yasal Boşluk, Müdahale Süreci ve Sorunlarıdır.*

6.1.1 Koordinasyon problemler

Afgan göçmenlerin yaşadığı sosyal hizmet problemlerinin en başında görülen koordinasyonla ilgili genel olarak iki farklı fikir ortaya çıkmıştır. Birinci fikir kurumların benzer hizmetler öğretmesine rağmen birbirlerinden çok haberdar olmadıkları özellikle vurgulanmıştır. İkinci temel görüşte ise kurumların birbirlerinden haberi olsa dahi yasal mevzuatlarından dolayı bilgi veremedikleri ifade edilmiştir. Aslında her meslek elemanı bunların ortadan kalkmasını bir dayanışma içerisinde ifade etmektedir. Çünkü iş yüklerinin azalacağı ve o kitleye yönelik daha iyi hizmetler yürütüleceği görüşündedirler.

6.1.2 Mevzuat/ yasal boşluk

Savaş mağduru olarak ülkemize başvuran Afgan göçmenler uluslararası koruma kanunu statüsü çatısı altında uygunluk durumuna göre şartlı mültecilik verilmektedir. Afganların tüm hakları kanun ile sınırlı olduğundan dolayı Afganlara hizmet götüren meslek elamanları mevzuat engeline takılabilmektedir. Aile birleşimine yasal olarak başvurma hakkı verilse bile getirmediklerini, yasaların dışına çıkamadıklarını Kanun gereğince geçici koruma ve uluslararası koruma altındaki bireylerin çalışma izni olmadan yasal olarak çalışamayacağını yasalar söylese bile SGK'nın çalışma izni olmadan sigorta başlatabildiğini, bu durumun hem yasal olan hem de yasal olmayan bir durumu doğurduğunu Uluslararası Koruma Statüsü için başvuruda bulunan her bireyin başvuru hakkı bulunsa da personel yetersizliğinden dolayı tüm başvuruların değerlendirilmediğini, özellikle de yalnız erkeklere kimlik verilmediğini Uluslararası Koruma Kanununda belirlenen hak ve yükümlülüklerin, sahada hizmet sağlayan meslek elamanlarını yasalarla

karşı karşıya getirmekte olduğu, aynı mevzuatı kurumların farklı işlemlerle aldığı ve yasalarda boşlukların olduğu görüşmeciler tarafından ifade edilmiştir.

6.2 Afgan Göçmenlere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları

Ayrım gözetmeksizin tüm Afgan uyruklulara; ekonomik destek, eğitim desteği, sağlık desteği, psikolojik destek ve hukuki anlamda hizmetler 2828 Sosyal Hizmetler kanuna dayanılarak verilmektedir.

Bu bölümde göç alanında hizmet veren kamu kurumları ve STK'ların vermiş olduğu hizmetler ile ilgili katılımcılara bazı sorular sorulmuştur. Bu sorular; kimlere yönelik hizmet verdikleri, ne zamandan beri hizmet verdikleri, ne gibi hizmetler sağlandığı şeklinde olup bazı katılımcıların ifadeleri ise şöyledir;

“Ben evliyim çocuğum yok, geçici bir kimliğimiz olmadığımız için devletten herhangi bir hizmetten yararlanamıyoruz ama çeşitli sivil toplum kuruluşlarından belli aralıklarla nakdi destek almaktayız fakat geçici kimliği olan tanıdığı Afgan ailelerin devletten eğitim desteği(ŞEY) aldıklarını belirtmiştir.”(k11)

“Ben 6 yıldır Türkiye’de yaşıyorum. 3 tane çocuğum var. 3’ ü de okula gidiyor ve sosyal destek(geçici nakdi yardım) alıyoruz.” (k5)

“Ben Türkiye’ye yeni geldim, geçici kalacak yer buldum ama ev eşyam yok, bazı yardım kuruluşları(STK) bize destek verdiler.”(k4)

Katılımcıların verdiği bilgiler doğrultusunda Afganlara yönelik Şartlı Eğitim yardımı ve nakdi yardım gibi konularda ağırlıklı olarak hizmetler sağlanmakta olduğu görülmüştür.

Ayrıca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının, Türkiye de Geçici Koruma Statüsündeki Suriye Vatandaşlarına Yönelik Sosyal Uyum ve Psiko-sosyal Destek Çalışmaları Koordinasyon ve Planlama Çalıştayında sunulan hizmetler detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Afganistan tarihi boyunca savaş ve yıkımın hiç eksik olmadığı, hegemonya güçleri tarafından istila edilen bir yere dönüşmüştür. Jeopolitik ve stratejik bir coğrafyada yer alması nedeniyle Afganistan'da siyasi, askeri ve ekonomik çatışmalar yaşanmıştır. 20 yıldır Taliban'a karşı verilen savaş sebebiyle Afgan halkı kendi ülkesinde göçmen durumuna düşmüştür. Bu durumda olan Afganlar göç sürecine devam etmektedirler. Afganların göç güzergâh olan komşu ülkeleri Pakistan ve İran'dır. Afgan göçmenler Türkiye'ye gelebilmek için düzensiz yollarla bu ülkeler üzerinden geçmekte buradan da Avrupa'ya geçmeyi hedeflemektedirler.

Bu araştırmada Afgan göçmenlerin, göç sürecinde ve Türkiye'de yaşadıkları sorunlar sosyal hizmet bağlamında anlatılmış ve bu süreçlerde psiko-sosyal açıdan nasıl etkilendikleri incelenmiştir.

Araştırma Haziran 2022'de başlamış olup Eylül 2022 tarihinde tamamlanmıştır. Afganlar ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır.

Afganların yaşadığı sorunlar başlığı altında; kimlik kaydı, sağlık, psiko-sosyal, barınma ve eğitim sorunları, dezavantajlı ve risk altında olan Afgan çocuklar, adli, güvenlik, iş, istihdam ve ekonomik sorunlar yer almaktadır. Afganların sosyal hizmet gereksinimleri başlığı altında ise; sosyal hizmetle ilişkili problemler, Afgan göçmenlere yönelik sosyal hizmet uygulamaları, yer almaktadır.

Afgan göçmenlerin yaşadığı sorunların en başında kimlik sorunu gelmektedir. Kimliği olmayan bireyler kamu hizmetinden ve sosyal yardımlardan faydalanamamakta, hak ve hizmetlere ulaşamamaktadır. Afgan göçmenler Uluslararası Koruma Kanununa göre değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmede dikkat edilen durumlar; kişinin savaş mağduru olması, geldiği ülkede can güvenliği olmaması, işkence veya zulüm mağduru olmasıdır.

Görüşmecilerin ifadeleri doğrultusunda Afganların Van'da tarım ve hayvancılık sektöründe iş bulmaları ve ekonomik olarak belli bir seviyeye geldikten sonra İstanbul ve İstanbul'a yakın olan uydu kentlere gittikleri anlaşılmıştır. Görüşmecilerden biri, riskli durumu olmayanlara, özellikle de kendi ayakları üzerinde durabilmeleri sebebiyle erkeklere kimlik verilmediğini ifade etmiştir. Şartlı mülteci olarak statü verilen Afganlar üçüncü ülkeye gitme şartıyla Türkiye'de kalmaktadırlar. Araştırma sonucunda Afgan göçmenlerin çoğunlukla Avrupa'ya gitmek istediği anlaşılmıştır. Fakat BMMYK,

değerlendirme süresinin uzunluğundan dolayı çok az sayıda Afgan göçmen üçüncü ülkeye gidebilmektedir.

Sağlık sorunu olan fakat hastaneye gidecek gücü bulunmayan Afgan göçmenleri hastaneye gidemediği ve tedavilerinin yarım kaldığı anlatılmıştır. Bu noktada göç alanında çalışan bazı sivil toplum kuruluşlarının, göçmenlerin hastaneye gitme noktasında kendilerine nakdi destekte bulunduğu anlaşılmıştır.

Bir katılımcı, eczaneden ilaç alarak hastalık durumlarını idare ettiklerini, daha çok ağrı kesici ilaçlar alabildiklerini, doktor reçetesi gerektiren ilaçları alamadıklarını ifade etmiştir.

Ülkemize iltica eden sığınmacı ve göçmenlerin ülkemizde bulundukları süre zarfında toplumla bütünleşmesi, uyum sağlaması ve kültürel bütünlük içerisinde bir yaşam sürmesi için eğitim önemli bir unsur oluşturmaktadır. Bu nedenle ulusal ve uluslararası sözleşmeler, mültecilerin eğitim görmesini doğal bir hak olarak belirtmiştir.

Afgan göçmen çocuklar okula gitmeme sebepleri; kamu kurumların prosedürleri, kimliksiz olmaları, denklik belgesinin eksikliği, kurumlardaki görevlilerin keyfi uygulamalarıdır.

Afganların psiko-sosyal sorunlarından bahsederken, göç ettiği ülkesindeki durumları, göç yolunda yaşadıkları ve bulunduğu ülkedeki yaşam koşulları ile birlikte değerlendirme yapılmıştır. Tüm bu durumların Afganların psiko-sosyal yaşamını etkilediği düşünülmektedir. Bu doğrultuda katılımcıların göç etme sebepleri, Afganistan'daki sosyo-ekonomik durumları, göç yolunda ve göç sonrasında yaşadıkları ruhsal olarak kendilerini etkilemiştir.

Afgan göçmenler savaş, işkence, zulüm, kötü muamele gibi sebeplerden dolayı başka bir ülkeye göç etmek durumunda kalmışlardır. Afgan göçmenler göç süreçlerinde şiddet, işkence, yaralanma, tehdit, tecavüz, insan ticareti gibi riskli durumlarla karşılaşabilmektedirler.

Afganistan'da yaşayan birçok kişi zorlu yaşam koşulları içerisinde hayat mücadelesi vermektedir. Can güvenliğinin olmaması ve Taliban'ın işkencesine maruz bırakılmaları, Taliban'a katılmak istememeleri, aile üyelerinin ve akrabalarının Taliban tarafından öldürülmesi, bekâr kız çocuklarının kaçırılması, engelli çocuklarının ise dilendirilmesi ve Taliban üyesi olmayanların da öldürülmesi gibi nedenlerden dolayı Afgan göçmenler göç etmek durumunda kalmaktadırlar. Buna maruz kalan Afganlar göç sırasında da bazı zorluklarla karşı karşıyadırlar.

Afgan göçmenler düzensiz yollarla, Pakistan üzerinden İran'a, sonra da Türkiye'ye geçmektedirler. Göç kararı verildikten sonra çoğunlukla bir göçmen kaçakçısı ile anlaşılmaktadırlar. Göçmen kaçakçılarına yüksek miktarda ödemeler yaparak göçlerini gerçekleştirmektedirler. Göçmen kaçakçıların göç yolunda göçmenlere iyi davranmadığı ve şiddet uyguladıkları bilinmektedir. Tüm bunlara rağmen Afgan göçmenler göç yolunda da birçok tehlikeyle karşı karşıya kalabilmektedir.

Göç sırasında ölenlerin, olduğu, Pakistan'da yüksek dağlardan düşerek hayatını kaybedenlerin, hayvan saldırılarına uğrayanların, çetelerin taciz ve gasplarına maruz kalanların ve eşleriyle çocuklarını göç yolunda kaybedenlerin olduğu bilinmektedir. Afgan göçmenler yaşadıkları sorunlardan dolayı ciddi travmalara maruz kalmaktadırlar. Ağır travmalar yaşayan Afganların psiko-sosyal açıdan desteklenmesi gerekmektedir.

Genel olarak Afgan göçmenler eş, dost ve akrabaları olan illere giderek oradaki tanıdıklarında kalmakta, ilk aşamada barınma sorununu bu şekilde çözmektedirler. Afganların sağlık hizmetlerinden faydalanmadığı, beslenme konusunda sorunu ve ekonomik anlamda zorluklar yaşadığı görülmüştür. İş hayatına girebilen Afgan göçmenler ise düşük ücretler karşılığında çalışmakta ve maaşını alamama gibi durumlara maruz kalmaktadırlar. Afganlar bazı kesimler tarafından da küçük düşürücü sözlere ve kendileriyle dalga geçilmesine maruz kalmaktadırlar.

Afgan çocuklar da birçok risklerle karşı karşıya kalabilmektedirler; çocuk işçiliği, ihmal, istismar, barınma sorunu ve eğitime devam etmeme gibi sorunlar bu risklere örnek olarak gösterilebilir.

Afgan göçmenler sınır dışı edilmekten korktukları için adli olaylardan uzak durmakta, küçük çapta kendi aralarında kavgaları olsa da bunu Emniyet Müdürlüğüne yansıtmadan çözmektedirler. Afganların birçoğu güvenlik kaygısı taşımaktadır. Bunun sebebi ise sınır dışı edilme korkusudur. Sınır dışı edilme korkusunu hayatlarının birçok yerinde görebiliriz. Bu korkuyu en çok kayıtsız Afgan göçmenler yaşamakta bu sebeple kimlik edinme ve hizmetlere erişim için başvuruda bulunmamaktadırlar.

Özellikle tek başına gelen refakatsiz Afgan çocuklar, Türkiye'de çalışabilmek için yaşını büyük olarak beyan etmekte ve yetişkin kimliği alarak burada çalışmaktadırlar. İş hayatına erken giren Afgan çocuklar, çalıştıkları iş yerlerinde her türlü ihmal ve istismardurumuyla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Afgan göçmenlerin birçoğu düşük ücretlerle çalışma, emek sömürsü ve çalışma şartlarının kötü olması gibi durumlarla karşılaşmaktadır. İş bulamayan, günü birlik işlerde çalışmak zorunda kalan Afgan göçmen bireyler Van'da daha önce bulunan akrabalarının veya tanıdıklarının vasıtası ile iş bulabilmekte ve yevmiye usulü ile ücretlerini almaktadırlar.

Afgan göçmenlerin ve Afganların yaşadığı sorunlar içerisinde görülen ekonomik sorunlarla ilgili genel olarak şunlar söylenebilir; Afganlar ekonomik sorun yaşasalar dahi bu konuda çok az başvuruda bulunmaktadır. Afganların hak ve hizmetlere ulaşma konusunda başvurdukları kurumlarda Farsça bilen tercümanların az olması nedeniyle dil problemi yaşadıkları ve kendi içlerinde yardımlaşma kültürlerinin olduğu bilinmektedir. Afgan göçmenlerin kendi hak ve hizmetlerinin farkında olmadığından ve kurumlardaki tercüman eksikliğinden dolayı hizmetlere başvurmadıkları anlaşılmıştır.

Afgan çocuklar her türlü risklere açık konumdadırlar. Bu sorunları yaşayan mülteci çocuklar kurumların yanlış müdahaleleri sonucunda tekrar aynı sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedir. Özellikle dezavantajlı ve risk altında olan çocukların tespit edilmesi ve ona uygun müdahalelerin geciktirilmeden sunulması gerekmektedir. Afgan çocukların çoğunun tarım veya hayvancılık sektöründe ve inşaat sektöründe çalışması ve birçoğunun kimliksiz olmasından dolayı yaşlarının tespit edilememesi, çocuğun her türlü riske açık konumda bırakıldığını göstermektedir. Bu araştırmanın sonucunda Afgan göçmenlerinin birçok alanda ihtiyaçları olduğu anlaşılmıştır. Bu araştırmaya göre Afganların, kimlik, eğitim, sağlık, ekonomik, psiko-sosyal, barınma, adli, güvenlik, iş ve istihdam konularında ihtiyaçları bulunmaktadır.

Yapılan bu çalışmada Afganların Türkiye'de karşılaştıkları zorluklar; barınma, güvenlik, dil, kimlik edinme, ülkelerine geri gönderilme korkusu, sağlık sorunları, sağlık hizmetlerine ulaşamama ve refakatiz çocuk gibi alanlardan oluşmaktadır. Afgan göçmenler yasal hakları ve yararlanabilecekleri hizmetler hakkında bilgi sahibi olmadıkları gibi bu konuda başvuru sahibi de değillerdir. Afgan göçmenlerin destek sistemlerini, yeni tanıştığı Afgan göçmen kişiler, akrabaları, komşuları ve sivil toplum kuruluşları oluşturmaktadır. Afganların hizmetlere başvuramalarının temel sebeplerinden birincisi, burada kayıtsız olmaları ve buna bağlı olarak geri gönderilme korkusu yaşadıkları, ikincisi ise hak ve hizmetler konusunda bilgi sahibi olmamalarıdır. Afgan göçmenlerin daha çok iş konusunda başvuruları bulunmaktadır. Zaman zaman sağlık hakkından faydalanamayan bireylerin de başvurduğunu görmekteyiz.

8. KAYNAKÇA

- Aile, T. C. & Bakanlığı, S. P.** 2016. Türkiye’de geçici koruma statüsündeki Suriye Vatandaşlarına yönelik sosyal uyum ve psikososyal destek çalışmaları koordinasyonu ve planlama çalışmayı. 35s.
- Aktaş H.** 2007, “Anti Demokratik Sistemlerde Siyasi Rejimi Korumaya Yönelik Mekanizmalar ve Bunların Demokratikleşmeyle İlişkisi” *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı.12, 212-215s.
- Altuntaş, M.** 2020, Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Entegrasyon Süreci Boyunca Karşılaştığı Sorunlar: Kocaeli Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal BilimleriEnstitüsü. Kocaeli: YÖK Tez Merkezi.
- Arıcı N.** 2021, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Erzincan’da Yaşayan Afgan Göçmenlerin Yaşadıkları Sosyal, Ekonomik Sorunlar Ve Siyasi Düşünceleri Üzerine Bir Araştırma Yüksek Lisans Tezi
- Arpacı, M.** 2020. Ulusaşırı Göç ve Toplumsal Cinsiyet: Erzincan’da Yaşayan Afgan Kadınlar Örneği *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (1), 135-154s.
- Arslan, H.** 2001. ; “16.yy Osmanlı Toplumunda Yönetim, Nüfus, İskân, Göç ve Sürgün, ”İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2001.
- Bauman, Z.**,1991, Modernite ve ırkçılık. Yerli ve Yabancı ‘da: Eski Dünyada Yeniİrkçılığa (bkz. 23-49). Ulrich Bielefeld, ed.). *Hamburg: VSA*.
- Balcıoğlu İ, Samuk F.** 2002, Göç ve ruh sağlığımız. In Medikal ve Psikososyal Açıdan Göç Olgusu (Ed.Balcıoğlu):40. İstanbul, *Alfabe Basım Yayını*
- Bozbeyoğlu, E.** 2015, Mülteciler ve İnsan Hakları, *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültüre çalışmalar Dergisi*, 2(1), 60-80s.
- Bozdağhoğlu Y.** 2014.“Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Sonuçları”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı.3, Ocak, 2014, 9-32s.
- Castells, Stephen, Miller Mark J.**2008 “Göçler Çağı, Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri,” Çevireler: Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Canpolat, H.** 2015, Küresel göç ve Türkiye’nin göç politikalarının değişimi, *İdarecinin Sesi Dergisi*.
- Çelikel, A. Gelgel. G.** (Ö.), 2014,*Yabancılar Hukuku*. 20. Bası. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Çelik, N, Murat G.** 2014, Türkiye’de İç Göç Sorununa Yeni Bir Yaklaşım: Stratejik İç Göç Yönetimi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, İşletme İktisadı Enstitüsü Yönetim Dergisi*, 25 (76).

- Çetin N.** 2010. " 1914 Osmanlı-Yunan Nüfus Mübadelesi Girişimi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 24, 2010. s.150. [Electronic Journal] <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuiieyd/issue/9207/115574>
- Cicourel**, 1982. Living in two cultures: the socio-cultural situation of migrant workers and their families. Aldershot, Gower. Paris, Unesco Press. (167), 34-46
- Cloeters, G.,& Osseiran, S.** 2019. İstanbul'da Suriyeli Mültecilerin Sağlık Hizmetlerine Erişimi: Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bir Bakış Açısı. İstanbul: İstanbul Politikalar Merkezi,<https://ipc.Sabanciunivedu/wpcontent/uploads/2019/04/SouadOsseiranGabrielleCloetersTR.pdf>, Erişim Tarihi, 1, 2019.
- Coşkun, R., Altunışık, R., ve Yıldırım, E.** 2007. Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: SPSS uygulamalı. Sakarya: Sakarya yayıncılık.
- Döner, H.**2016, *Suriyeli Göçmenlerle Yaşanan Sorunlar Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma Hatay İli Örneği*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ.
- Doghan, A.** 2018. 1980 Sonrası Dönemde Türkiye'ye Yerleşen Afgan Türkmenleri Göç Süreçleri ve İntibak Problemleri, Yüksek lisans tezi. Konya: Konya Üniversitesi: SBE.
- Erdoğan, M.** 2015, Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Ergüven, N. S. , Özturanlı, B.** 2013 "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye". Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 62 1007-1062.
- Erkal, M. E.** 2011. "Beyin Göçü", *Istanbul Journal of Sociological Studies*, Sayı.18,2011, 73-80s.
- Gazete, R.** 2013, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 28615, 11Nisan2013.ErişimAdresi:<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> Erişim tarihi: 04.06.2021.
- Gordon M.** 2003. Sosyoloji Sözlüğü. (Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü)*İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları*.
- Güzel D. H.** 2021 Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Ve Suriyeli Göçmenlere Yönelik Kamu Politikaları, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İstanbul Medeniyet Üniversitesi, 8s.
- IOM** (Uluslararası Göç Örgütü), 2009, GöçTerimleri Sözlüğü,Cenevre: IOM,Yayın No:31
- IOM**, 2013,*Göç Terimleri Sözlüğü*, 2.baskı. 26s.
- Karataş M.** 2020, Ankara– Kitleli Göç, Sosyal Kabullenme Ve Uyum BağlamındaTürkmen İşçilerinÇalışma Deneyimleri, Doktor Tezi, Ankara Üniversitesi SağlıkBilimleri Enstitüsü, 16-17s.

- Karataş, Z.** 2015. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80s.
- Karpat, K.** 2015. Önsöz. (Ed. Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya). *Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kartal, P, Başçı, A.** 2014. Türkiye'ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (2) , 275-299.
- Kavlak, İ. V.** 2011. Mülteci Hakları. Ö. Gökmen (Ed.). *Türkiye'de Hak Temelli Sivil Toplum Örgütleri Sorunlar ve Çözüm Arayışları içinde* (357). Odak Ofset Matbaacılık: Ankara.
- King, R.** 2012. Theories and typologies of migration: An overview and a primer. E. Righard Ed.). Willy Brandt Series of Working Papers In The Migration and Ethnic Relations, (1-47), Malmö: Malmö University.
- Koçak Y, Terzi E,** 2012. Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3.163-4.[Electronic Journal]<https://www.kafkas.edu.tr/dosyalar/iibfdergi/file/03/7.pdf>
- Malkoç E. S.** 2018, *Uluslararası Göçlerin Sebepleri ve Siyasal Rejimler*, Şimşek R.(edt.), Göç Sosyolojisi-Farklı Boyutlarıyla Göç, Ankara, 2018, 132-142s.
- Marshall, Gordon** 2003. Sosyoloji Sözlüğü. (Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürçü). *İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları*.
- Mawani, F. N.** 2014. Social Determinants of Refugee Mental Health. In L. simich, & L. Andermann (Ed.). *Refuge and Resilience Promoting Resilience and Mental Health among Resettled Refugees and Forced Migrants*. (pp. 270). USA: Springer Science+Business Media.
- Mutlu A. İrdem İ. ve Üre B.** 2015. "Ekolojik Mültecilik", *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi*, Sayı:23, 2015, 79-118s.
- Petersen, W.** 1958. A General Typology of migration. *American Sociological Review*, 23(3), 256-266. Retrieved from: <https://www.jstor.org/stable/2089239?seq=1>.
- Poloz, S,** 2005, "Düzgün İş(Decent Work) Kavramı ve Ölçümü: Türkiye ve OECD Ülkelerinin Bir Karşılaştırması", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı.50, s.481-482.
- Poyraz, Y.** 2012. Suriye Vatandaşlarının Geçici Korunması ve Uluslararası Mülteci Hukuku. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 20(2).s
- Pierre, M.** 2019; "Göç Meselesinde Temel Kavramlar", Çev. İtir Ağabeyoğlu Tuncay, Ankara: Hece Yayınları, Ekim 2019, s55-57.

- Rasooly, A. T.** 2020. Afgan Göçmenlerinin Sosyo-Ekonomik Ve Kültürel özellikleri Üzerine bir analiz İstanbul örneği, Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 18-19s.
- Raof, Mohammad T.** 2017. 11 Eylül 2001 Sonrası Afganistan'dan Türkiye'ye Göçler ve Bunların Türkiye'ye Etkileri, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*), Ankara 2017.
- Ravenstein, E. G.** 1885. The Laws of Migration. Journal of The Statistical Society of London, C:48. S:2. 167-235s.
- Sağlam, S.** 2006. Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırma Makalesi (HÜTAD) , (5) , 33-44. Retrieved from Erişim adresi: [Elektronik Journal] <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkiyat/issue/16667>
- Sevencan, F. ve Çilingiroğlu, N.** 2007. Sağlık alanındaki araştırmalarda kullanılan niteliksel veri toplama yöntemleri. Toplum Hekimliği Bülteni, 26(1), 1-6. Erişim adresi: http://www.thb.hacettepe.edu.tr/arsiv/2007/sayi_1/baslik1.pdf
- Sheafor, Bradford W. & Horejsi, Charles R.** 2002. Techniques And Guidelines For Social Work Practice Sixth Edition, United State Of America: Pearson Education.
- Şen, H.,** 2020. Zorunlu Göçle Türkiye'ye Gelen Suriyelilerin Entegrasyonu: İstanbul İli Örneği Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul, Doktora Tezi, 132-142s.
- Taylan, H. ve Ok B.** 2018. Konya'daki Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Çocukların Eğitim Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar, Kartepe Zirvesi Göç, Mültecilik ve İnsanlık. Konya.
- Tepe, M.** 2021. Afgan Uyrukluların Yaşadığı Sorunlar Ve Sosyal Hizmet Gereksinimlerinin İncelenmesi: Kocaeli Örneği Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Programı Yüksek Lisans Tezi İstanbul 2021
- Tümtaş M. S. ve Ergün C,** 2016. “ Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 21, S.4, 2016, s.1348.
- Tuzcu, A. ve Bademli, K.** 2014. Göçün Psikososyal Boyutu. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 6 (1) , 56- 66. [Electronic Journal] <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/115028>
- URL-1,** <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/622933>
- URL-2,** https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_652525/lang--tr/index.htm [e.t..2.6.2019]
- Öksüz, Deniz N.** 2021. Afganistan'dan Batı Ülkelerine Göç Sürecinde Türkiye'nin Konumu: Trabzon'daki Afganlılar Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Öztürk M.2006. *Türkiye ’deki İç Göçlerin Sosyal Politika Açısından İncelenmesi: İstanbul Semt Pazarcıları Örneği*,(Danışman: Doç. Dr. Cem Kılıç), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2006, s.35-36.

Valtonen, K. 2008. Social Work and Migration Immigrant and Refugee Settlement and Integration. England: Ashgate Publishing Limited.

Yaman F. 2019.“Göç ve Toplum, Dünyada ve Türkiye’de Değişen Nüfus Hareketleri”, İstanbul: Ketebe Yayınevi, Aralık 2019.

Yönlü K. Y. 2018. “*Göç Sosyolojisi*”, 1.baskı, İstanbul, 199-203s

